Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 111 (11008) | 1979 чылдың май 13, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

ДЭЭДИ ДЕҢНЕЛГЕ АМ БОЛУР СОВЕТ-АМЕРИК УЖУРАЖЫЫШКЫН

Чедип алдынган дугуржуушкунга дүүштүр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң АКШ-тың президентизи Дж. Картер-биле ужуражыышкыны чижек-биле бо чылдың июнь 15—18 үезинде Вена хоорайга (Австрия) болур.

Стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында ажылдап кылыры ам дооступ турар керээни Л. И. Брежнев биле Дж. Картер бадылаар болгаш ат салыр база ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың кайызының-даа сонуургап турары өске-даа айтырыгларны чугаалажыр.

Планныг система — социализмден төрүттүнген, ооң үндезин артык күштүг чорукгарының илерээшкини. Ооң үндезиннерин улуг Ленин тодаргайлаан. Бистиң планнарывыс— Коммунистиг партияның экономиктиг политиказын амыдыралга боттандырарының кол чепсээ. Чоннуң материалдыг болгаш культурлуг чаагай амыдыралын бедидери-биле ол планнарны боттандырып турар.

Бирги беш чылдың 50 чылы

БЕШ ЧЫЛДАРНЫҢ БАЗЫМНАРЫ

Бистиң чурттуң улус ажыл-агыйының хөгжүлдериниң бирги беш чыл планы социализм тургузуушкунунуң ленинчи программазын амыдыралга боттандырарынга шылгараңгай черни ээлеп турар. Планнаашкын дугайында ленинчи өөредигни удуртулга болдургаш, Коммунистиг партия болгаш Совет чазак. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдериниң бирги беш чыл планын чогаадып тургускан болгаш амыдыралга боттандырган. Ол планны баштай, ВКП (б)-ниң XVI конференциязынга 1929 чылдың апрель айда чүүлдүг деп көрген болгаш майда—Советтерниң V Бүгү-эвилел съездизинге хүлээп алган. Ол дээрге чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң темпизин болгаш дең-дески чоруун эртемге үндезилеп көрген баштайгы комплекстиг план болган.

Бежен чылдар мурнунда бирги беш чыл планын амыдыралга боттандырар дээш совет улустуң маадырлыг демисели калбарган. Ооң түңнелинде үлетпүр талазы-биле беш чыл планы хуусаадан эрте, 4 чыл 3 ай иштинде күүсеттинген. Баштайгы беш чылдың планының күүсеттингени-биле социалистиг экономиканың үндезини салдынган, аграр-чер ажылдыг чурт индустриалдыг кылдыр хуулган. Чурттуң үлетпүр продукциязының ниити дензигүүрү беш чыл төнчүзүнде 70 хуу четкен болгаш аар үлетпүр продукциязын бүдүрер план 109,8 хуу күүсеттинген. Беш чыл иштинде 1500 ажыг чаа фабрика, заводтарны туткаш, ажыглалга киирген. Үлетпүрнүң трактор, автомобиль, станок, машина, ужар чүүл тудуушкуну дээн ышкаш ындыг чаа-чаа адырлары тургустунган. Ол дээрге Кузнецкиниң болгаш Магнитогорскиниң металлургия комбинаттары, Сталинградтың болгаш Харьковтуң трактор, Горькийниң болгаш Москваның автомобиль заводтары. Күрүнениң подшипник кылыр 1-ги заводу дээш оон-даа өске хөй-хөй улуг бүдүрүлге черлери-дир.

Баштайгы беш чыл иштинде тараалың өрегелерниң 60 ажыг хуузу коллективтиг ажыл-агыйларга каттыжып кирген болгаш көдээге колхоз тургузуу тиилээн. 1930 чылдың төнчүзүнде кижилерниң ажыл чокталыр чоруу шуут узуткаттынган.

Культура революциязын боттандырып чорударынга бирги беш чылда делгем орук ажыттынган. Бижик билбес чорукту узуткаар, бүгү-ниитиниң эге өөредилгезин чорудар, ниити билиг школаларының өөредилге, культура болгаш эртем, чырыдыышкын албан черлериниң калбак четкилерин тургузар талазы-биле улуг чедиишкиннер чедип алдынган.

ССРЭ-ге экономиканың күштүг бурунгаарлаашкынын, хөй талалыг социал сорулгаларны шиитпирлээрин чүгле ажылчын аңгы, күш-ажылчы тараачыннар Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле боттандырып шыдаарын баштайгы беш чыл планын күүседири дээш улустуң маадырлыг күш-ажылы, соруктуг көдүрлүүшкүнү бүзүредип көргүскен. Оон аңгыда баштайгы беш чыл революстуг чаартылгаларның, экономиктиг хөгжүлдениң бедик темпизиниң, эртемге үндезилээн планнаашкынның, совет улустуң күш-ажылчы маадырлыг чоруунуң символу болу берген.

Беш чыл бүрүзү-ле тодаргай социал-экономиктиг сорулгаларны чедип алырының түс-түс үе-чадалары бооп келген. Совет улустуң бөгүн делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг улуг тиилелгези—ССРЭ-ге сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургусканы—экономиктиг болгаш социал чаартылгаларны боттандырып чорутканының түңнели бооп турар.

Улус ажыл-агыйының планнары болза, Коммунистиг партияның экономика талазы-биле политиказын амыдыралга боттандырарының кол чепсээ болу берген. Олар болза социалистиг ниитилелди хөгжүдүп база быжыглаар, бүдүрүкчү күштерни чайгылыш чокка улгаттырар, ниитилел харылзааларын сайзыраңгайжыдар, улустуң материалдыг болгаш культурлуг чаагай чоруун соксаал чокка бедидер арганы берген.

Дайын мурнунуң долу эвес үш беш чылдарында совет улус чурттуң камгаланыр аргазын хандырган. Ада-чурттуң Улуг дайынынга Совет Эвилелиниң тиилеп үнеринге материал-техниктиг үндезинин салып четтигипкен.

Совет беш чылдар төөгүзү дээрге-ле, ССР Эвилелиниң бүгү республикаларынга күштүг бүдүрүкчү күштерни, ажылчын аңгыны, улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга, күрүне эргелелинге, эртемге болгаш культурага бедик мергежилдиг кадрларны тургусканының төөгүзү-дүр.

ССРЭ-ниң амгы үеде экономиказы улус ажыл-агыйының чаңгыс аай комплекси, а республика бүрүзүнүң экономиказы — ол Бүгү-эвилел комплексизиниң чарылбас кезээ бооп турар.

Совет беш чыл планнары социалистиг бүдүрүлгениң эң бедик эчис сорулгазын чедип алырынга, тодаргайлаарга, совет кижилерниң материалдыг болгаш угаан-бодал хереглелдерин эң долузу-биле хандырарынга бараан бооп турар.

Беш чылдар санында-ла чоннуң боттуг орулгазы, ниитилел фондузундан чиигелделер, күрүне болгаш кооперация садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазы улгадып, улус чырыдыышкыны болгаш кадык камгалалы соксаал чокка хөгжүп, совет кижилерниң чуртталга, күш-ажыл болгаш дыштанылга байдалдары улам экижип турар.

Бистиң чуртка беш чыл планнарын амыдыралга боттандырганының түңнелинде 1928 чылдың деңнелин национал орулга 68, ниитилел продуктузу—57, көдээ ажыл-агыйының ниити продукциязы—3,4 катап ажып турар. Бо хүннерде бистиң Төрээн чуртувус үлетпүр продукциязының талазы-биле чылда кылыр чүүлдү 3 хонукта, капитал салыышкынын— 2,7 хүнде, чүък сайгарылгазын—7 хүнде кылып турар. Үлетпүр продукциязының бир хуу немелде өзүлдези бүдүн 1928 чыл иштинде бүдүрүп үндүрген продукциязы-биле деңнежип турар. Беш чыл планнарын күүсеткениниң түңнелинде бистиң чурт газ ээлдирер болгаш продукцияның өске-даа хөй-хөй хевирлериниң талазы-биле делегейниң бирги черинче үнген.

ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агыйы амгы үеде механизастаттынган улуг бүдүрүлге адыры болу берген. Ажыл-агыйлар аразынга кооперастаашкынга болгаш агроүлетпүр интеграциязынга үндезилээш, көдээ ажыл-агыйда специализация болгаш концентрация калбаа-биле чорупп турар.

50 чылдарның дургузунда улус ажыл-агыйын план ёзугаар хөгжүдер талазы-биле дыка улуг дуржулга чедип алдынганын СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленуму онзалап демдеглээн. Ол дуржулгага үндезилээш, амгы үеде он бирги беш чылдың болгаш 1990 чылга чедир үр хуусаалыг планның-даа төлевилелин белеткеп турар. Ол планнар коммунистиг ниитилелди тургузарының оруунга улуг үе-чада болур.

Планнарның бот-боттарының аразында тудуш холбаалыын хандырарынче угланган планнаашкынны улам сайзыраңгайжыдарының сорулгазын СЭКП-ниң XXV съездизи салган. Ону ёзугаар бистиң бүгү-ле план талазы-биле ажылывысты чаа деңнелче көдүрер, амыдыралдың тургузуп кээп турары экономиктиг айтырыгларын улам ханыызы-биле көөр, оларны шиитпирлээриниң эң тааржымчалыг аргаларын долу хайысалга болгаш чогаадыкчы ёзу-биле тывар ужурлуг бис.

(Уланчызы 2-ги арында).

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

МАЙ 20-ДЕ ДООЗАР ДЭЭШ

Часкы тарылга бистиң республиканың ажыл-агыйларында кидин түлүк чорупп турар. Көдээ ажыл-агыйының Дуржулга станциязында ол ажыл калбарган. Ук станцияның тараажылары бо хүннерге чедир 1700 хире гектарга кызыл-тасты чашкан, 250 га черге часкы суггарылганы чорутккан, 70 гектарга ногааны тараан.

— Дуржулга станциязының тараажылары бо хүннерде дөрт бригада болуп алгаш ажылдап турар. Оларның аразында социалистиг чарыш часкы тарылганың эгелээн хүнүнден-не калбарган. Александр Горбанюк удурткан № 4 бригада тиилекчи болуп тур — деп, Дуржулга станциязының кол агроному Ю. М. Злогыстев чугаалады.

Бригаданың турлаандан шоолуг ырак эвесте тракторлар дистинчипкен. Оларның «таалыңнарынга» тараа үрезини урган машиналар ол-бо шуушкан. Күчүлүг тракторлар үрезинниң чажып, ховуну бир кылдыр «кылаштажып» турлар.

Бо бригада часкы тарылгаже Тиилелге хүнүнде кирген. Амдызында сес агрегат ажылдап турар. Оларның ужу К-700, өскелери ДТ-75-тер. Механизатор бүрүзү тарылганы чогуур өй-шаанда бедик шынарлыг доозар дээш шудургу ажылдап турарын турлагда көргүзүг самбыразында сан-чурагайлар бадыткап турар.

Хүн үлүүн ажыр күүседир дээш калбарган социалистиг чарышка бригада кежигүннериниң Анай-оол Салчак тиилекчи болуп турар. Бо механизатор бир хүнде К-700 деп трактору-биле 26 га черге үрезин чажар тургаш, ол үлүүн 40—43 гадан кудулатпайн турар. Ол чедиишкиннерниң чажыды чүдел?

Анай-оол Ензакович ол айтырыгга мынчаар харылады:

— Хамык ужур техниканы чөп ажыглаарында, ооң техниктиг ажаалдазын өй-шаанда эки кылып алыр болза, белен үрелбес. Бачым үеде трактор үрелири дег ажылга саатты чүве чок, чарышкан өөрүң сени дораан-на мурнап чоруй баар. Ынчангаш эки хынамчалыг болуру чугула.

Хоочун механизатор, коммунист эштиң чугаазы кончуг шын. Ол часкы, күскү кампанияга шынап-ла хынамчалыг белеткенир чаңчылдыг кижи дээрзин бригадир Александр Федорович Горбанюк чоргаарал-биле чугаалады. А. Салчак 14-кү часкы тарылгаже кирип турары бо. Ол үениң дургузунда байлак дуржулганы мөөңнеп алган. Тиилекчи болуп турар ужуру-даа ында. Ол бодунуң мергежилин дузалакчызы Борис Фетченкога дамчыдып берип турар.

Бригаданың иштинде чарышка ийиги черни база-ла К-700-түң башкарыкчызы Михаил Останин чаалап алган. Бо механизатор хүнде 33 га черге тарааны чаштырып турар. Ол база дуржулгалыг механизатор, телептиг дагдыныкчы.

Дөрткү бригаданың ховуларынга иш эртен эрте эгелээш, орай кежээге чедер. Механизаторлар бүрүзү үрезин чаштырылгазын май 20-ге чедир бүрүн доозар дээш шудургу ажылдап турар.

Д. ЧЫДЫМ.

ЧУРУКТАРДА: мурнакчы механизатор А. Е. Салчак; тарылга үези.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

БАШТАЙГЫ ХУННЕР ЧҮНҮ КӨРГҮСКЕНИЛ?

ТРАКТОР-ХОВУ бригадазының турлаа. Эргижирей берген-даа болза, агарты чугайлап каан элээн каш бажыңнар. Ында-мында удур-дедир тургулап алган янзы-бүрү маркаларның тракторлары. Мырыңай чанында ак хадыңнарлыг, кара шивилерлиг арыг. Ында хемчигештиң часкы сарыг-суу шааладыр агып чыдар. А кедээр ырак эвесте тайгада хар дээрге маңган-ак чүве. Ооң тынызы соок сырын хемни куду үрүп каап турар. Бо болза «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Чодураа салбырының Чаатыда комплекстиг трактор-хову бригадазы-дыр.

Бригада төвүнге кээп дүшкеш, мөге-шыырак мага-боттуг, делгем эгинниг, узун эвес сынныг, ак-көк карактарлыг, чаык шырайлыг эрге ужуражы бердивис. Ол бистиң айтырыывыска мынча дей-дир:

— Совхозтуң кол агрономумен ийин. Меңээ херектиг чор силер бе?..

ООҢ СООНДА часкы тарылга ажылдарын совхозта канчаар чорудуп турарын Виктор Фомич Лобаченко тодаргай чугаалады. Бодунуң тургустунганының 50 чыл оюн ам каш хонгаш демдеглээр деп турар, республиканың эң хоочун ажыл-агыйларының бирээзи ол совхоз онгу беш чылдың дөрткү чазында тараа аймаан 5300 гектарга, мал чеми культураларны 2400 ажыг гектарга, ногааны болгаш картофельди 120 гектарга тарыыр. Чер ажылдыглар бо чылын тарааларның гектар бүрүзүнден 9 центнер чедир дүжүттү өстүрүп алырын хүлээнген.

Совхозтуң бүгү-ле тараа шөлдери колдуунда Чодураа салбырының девискээринде. Аңаа бо чазын 4000 гектарга тарааларны чаштырар. Ынчангаш чаштырылганың бүгү агрегаттарын бо бригаданың турлаанда мөөңнээн. Чаштырылга-аңдарылганың улуг комплекизин тургускан.

— Майның 10-да чаштырып эгелээрин планнап турган улус бис. Ынчалзажок чылыг хүннер эгелээнин ажыглааш, 6-да кирипкен бис— деп, Виктор Фомич уламчылады.—Чаштырылгага чаңгыс-даа хүн озалдаар чорук улуг когаралга чедирер дээрзин эрткен чылдың дуржулгазы көргүскен. Үе-шакты халас эрттирбес дээш бүгү чүүлдерни кылып тур бис. Ам шөлдерде 11 агрегат ажылдап турар, а даарта үш агрегат немей кирер. Хүнде-ле 200 гектарны чаштырып тургаш, бо салбырга тарылганы 20 хонукта доозары планнаттынган.

ЧАСКЫ ХОВУ ажылдарын кыска хуусаада дүрген болгаш бедик шынарлыг чорудары дээш социалистиг чарыш бригаданың механизаторларының аразында калбарган. Беш хонуктуң түңнелин май 10-да үндүрген. Чаштырылганың баштайгы мурнакчылары бо: коммунист Сандак-Хуурак Кызыл-оол ДТ-75-биле хүнде 20 га норманың орнунга 30 гага, коммунист Николай Чимиске МТЗ-50-биле 8,5 ганың орнунга 14 гага, комсомолчу Сергей Доржукай МТЗ-50-биле база-ла 14 гага чаштырып турар.

— Бо салбырда часкы аңгыс аңдарылгазы база чугула айтырыг болуп турар—деп, Виктор Фомич чугаалады. — Маңаа ийи муң гектар хире черни удур аңдарар ужурлуг. Аңгыс аңдарылгазынга эгезинде 8 агрегат ажылдап турган. Ам 3-ле трактор арткан, өскелери үрелгеш, турупкан. Бөгүнге чедир 830 ажыг гектарны аңдарган.

Чер аңдарып турар трактористерден звено удуртукчузу Санчат-оол Марат-оол ДТ-75-биле довураан аңдара кагдырбайн, алаандан чардырарынга хүнде 9,3 гектар норманың орнунга 18 гектар чедир чардырып турар. Ол ышкаш ийи К-700-те ажылдап турар Владимир Шелехов биле Виктор Бычков оларның звенолары хүнде-ле агрегат бүрүзү 30 гектар чедир чардырып турар.

ВИКТОР ФОМИЧ-БИЛЕ даштыгаа үнүп келдивис. Бригада төвүнүң кедээзинде, ырак эвесте, шала немдик шөлде беш трактор чаштырылга агрегаттарын соортуп алган. Соонда куу доозунну кудуруктаныпкан чорупп турлар. Кол агроном оларже бараадап көрүп тура, чугаалай-дыр:

— Оолдарның ажылдап турары шыырак. Тарылганы эки шынарлыг доозарынче чүткүп турар.

Ынчалзажок баштайгы хүннерниң түңнелдери четпес чүүлдерни база илередип келди...

Шынап-ла баштайгы хүннер чүнү көргүскенил? Хамыктың мурнунда бо ажыл-агыйга тракторлар септелгезин багай шынарлыг чорутканы дээрзин көргүскен. Ооң тодаргай чижээ бо. Чер аңдарарынга ажылдап турган сес тракторнуң бежи багай септеттингенинден үрелген, ам аңаа турар. Чүгле үш машина ам-даа 1400 гектар хире черни кыска үеде аңдарып доозары берге. Ынчап чадавып турда, черниң өл-шыгы кургап каары чугаажок. Ийи тракторнуң ремени чок. Ону кайыын алыры билдинмес.

Оон-даа элдептиг чүве ук ажыл-агыйның тракторларын Сельхозтехника бүдүрүлгелери септеп бээри-биле алган, шуут чыл-чылы-биле дедир эгидип бербейн турары. Чижээ, совхозтуң 36 дугаарлыг ДТ-75 тракторунуң моторун септеп бээри-биле районнар аразының Кызылда каттыжыышкыны ийи чыл мурнунда алган. Ол трактор ам-даа сураг, уттундуруп барган. Оон аңгыда база бир трактор моторун септээри-биле ол-ла каттыжыышкынче чоруткандан бээр чыл ашкан. Дедир эгидип бербээн. Септелгени ынчаар узамдыктырып турар болза, ону кылдырган херээ бар бе?

К. АРАКЧАА.

«Шынның» тускай корр.

Он беш республиканың экраны

АШХАБАД. (СЭТА-ның тускай корр). Туркменистанның часкы ногаан үнүштерге шыва алыскан найысылалы Бүгү-эвилелдиң XII кинофестивалының киржикчилерин болгаш аалчыларын хүндүткеп уткаан. Хөй националдыг совет кинематографияның ол чаңчылчаан көрүлдезин Ашхабадтың Политчырыдыышкын бажыңында байырлалдыг байдалда ажыттынган.

Фестивальдың оргкомитединиң даргазы, Туркмен ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Р. А. Базарова, ССРЭ-ниң Күркино даргазының оралакчызы Б. В. Павлёнок, ССРЭ-ниң Кинематографистер эвилелиниң баштаар чериниң секретары, ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. С. Матвеев болгаш оон-даа өскелер чыылганнарга байыр чедирген.

Чүс ажыг конкурс ажылдарын—уран-чечен фильмнерни, бичии болгаш элээди уругларга чуруктарны, мультипликацияны, эртем талазы-биле нептерээңгей болгаш документалдыг ленталарны Ашхабадтың кинотеатрларынга неделя ажыг үе дургузунда көргүзер. Ол фильмнер амгы үениң эң чугула политиктиг болгаш социал айтырыгларын шинчилеп, совет кижиниң мөзү-шынар кижизидилгелиг байдалының канчаар тургустунуп келирин илередип, бистиң Төрээн чуртувустуң төөгүзүнүң арыннарын сагыышка киирип турар.

Кинематографияның бүгү профессияларының төлээлекчилери кирген дөрт конкурс жюрилери эң эки киноленталарны медальдар болгаш дипломнар-биле демдеглээр. Ажылчын аңгының болгаш колхозчу тараачыннарның темаларын кино уран чүүлүнге сиңниктирип көргүскени, шериг-патриотчу тематиканы илереткени дээш, эң эки шиичи ойнаашкыны, сценарийни, режиссуразы дээш тускай шаңналдарны база тургускан.

Фестиваль— чүгле кино-көрүлделер эвес-тир. Экранның мастерлери республикага аян-чоруктар кылыр, ооң ажыл-ишчилериниң амыдырал-чуртталгазы болгаш алдарлыг ажыл-херектери-биле, Туркменистанның хөй чүс чылдардагы культуразының тураскаалдары-биле таныжарлар.

ЛИТЕРАТУРАНЫҢ БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Россия Федерациязының литературазының Украинага бөгүн эгелээр хүннери найыралдың болгаш акы-дуңмалыышкы чоруктуң байырлалы болур. Ол байырлалдың дугайын СЭТА-ның корреспондентизинге РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры С. В. Михалков чугаалап берген.

— Ол ужуражыышкын бистиң улустарывыстың найыралының эгезинче — Украинаның Россия-биле каттышканының 325 чыл оюнче бистиң кичээңгейивисти хаара туткан тураскаалдыг байырлал болур — деп, ол чугаалаан. Ийи республиканың культура мастерлериниң кады ажылдажылгазы янзы-бүрү талаларлыг, ооң илерээшкиннериниң хевирлери хөй янзы. Москвага украин авторларының 900 хире номнарын ниитизи-биле 50 миллион ажыг кезек кылдыр орус дыл кырынга парлап үндүрген. Чаа антологияларны, украин чогаалчыларының чогаалдарының чыындыларын, аңгы-аңгы чыындыларны парлап үндүрерин планнаан. Орус литератураның эң дээре чогаалдарын нептередир талазы-биле ындыг ажылды украин ном үндүрер черлер база кыла берген.

Украинага ужуражыышкыннар үезинде РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң секретариадының болгаш Украинаның Чогаалчылар эвилелиниң президиумунуң каттышкан хуралын эрттирер. Аңаа бистиң кады ажылдажылгавыстың улам ыңайгы хөгжүлдезиниң перспективаларын чугаалажып көөрүн төлевилээн.

Ол хүннерниң программазында Украинаның Россия-биле каттышканының 325 чыл оюнга тураскааткан литература кежээзи, Киевтиң литератураға сонуургалдыгтары-биле ужуражыышкыннар, республикага аян-чорук кылыры, күш-ажылчы мурнакчы коллективтерге баары көрдүнген.

50 ЧЫЛ ОЮНГА ТУРАСКААТКАН

Бо чылдың апрельдиң төнчүзүнде ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бирги беш чыл планын ВКП(б)-ның XVI конференциязының чүүлдүг деп көргенинден болгаш майда Советтерниң V Бүгү-эвилел съездизиниң бадылааныңдан бээр 50 чыл болур.

Совет Эвилелинге социализмни тургузарының ленинчи программазын боттандырып чорударынга шылгараңгай черни ээлээн бирги беш чыл планын амыдыралга боттандырар дээш Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улустуң маадырлыг демиселин бежен чыл бурунгаар калбарып эгелээн. Ол – чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң темпилеринге болгаш пропорцияларынга эртем талазы-биле үндезилеттинген баштайгы комплекстиг план болган.

Бирги беш чыл планының ужур-дузазының улуун барымдаалааш, СЭКП Төп Комитеди «ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бирги беш чылының 50 чыл оюнуң дугайында» доктаалды хүлээп алган.

Тываның ажыл-ишчилери бирги беш чыл планының 50 чылын калбаа-биле демдеглеп турарлар.

Дүүн СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга ол төөгүлүг болуушкунга тураскааткан конференция болуп эрткен. Ону Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Б. Добромыслов ажыткан.

«ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бирги беш чыл планының дугайында» илеткелди республиканың Күрплан даргазы М. С. Салчак кылган.

Күрүне планнарын күүседиринге бирги беш чыл планының, оон-биле кады эгелээн социалистиг чарыштың ужур-утказының дугайын конференцияга республиканың тудуг банкызының эргелекчизи П. В. Кирдеев, күрбанк эргелекчизи П. В. Шукин, Бии-Хемниң райплан даргазы Г. Я. Полусухина, автосептелге заводунуң план килдизиниң начальниги А. П. Томилин, Тываның электри четкилериниң директору Н. Н. Чумаков, экономиктиг лаборатория эргелекчизи К. О. Шактаржык олар чугаалаан.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бирги беш чыл планының 50 чылынга тураскааткан ол конференцияга министерстволарның, ведомстволарның, үлетпүр бүдүрүлгелериниң удуртукчулары, улус депутаттарының район Советтериниң күүскомнарының даргалары болгаш оралакчылары, районнарның амыдырал хандырылга, үлетпүр комбинаттарының директорлары, бүдүрүлгениң план килдистериниң начальниктери киришкен.

«САЛЮТ-6»—«СОЮЗ-32»:

медицина шинчилелдери

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Космонавтылар Владимир Ляхов болгаш Валерий Рюмин оларның орбитада ужудуушкуну үргүлчүлевишаан.

Май 10-да экипаж медицина шинчилелдерни чоруткан. Организмде ханны эде хуваарының онаагай чүүлдериниң дугайында болгаш чүректиң ажылдаарының дугайында медээни алыр сорулга-биле чүрек-дамыр системазының комплекстиг шинчилелдерин чоруткан. Велоэргометрге күш-дамыр мергежилгелерин күүседип турар үеде доктаадып тургускан ажылдың космонавтыларның хан эргилдезинге салдарының дугайын база шинчилеп көрген. Шинчилелдер үезинде физиологтуг хемчеглерни демдеглээрин «Полином-2М», «Реограф», «Бета» аппаратураларының дузазы-биле чоруткан.

Чартык дамчыдыкчы материалдар болур кадмийниң сульфидин болгаш индий арсенидин дензи чок байдалга алыр сорулга-биле «Кристалл» агрегатка май 9-та болгаш 10-да технологтуг шенелделерни база чоруткан.

Май 11-де экипаж «чылыг солчулгазы» деп шенелдени чоруткан. Ол шенелдениң сорулгазы болза орбитага ужудуушкун үезинде кижиниң мага-бодунда чылыг солчулгазын шинчилеп көөрү болур.

Хүн дургузунда космонавтылар комплекстиң техниктиг документациязы-биле ажылдап, велоэргометрге болгаш тренажёрга күш-дамыр мергежилгелерин күүсеткеннер.

Медицина шинчилелдериниң түңнелдери-биле алырга, Владимир Ляховтуң болгаш Валерий Рюминниң кадыкшылы эки.

«Салют-6»—«Союз-32» орбита комплекизиниң иштики системалары болгаш эртем аппаратуралары болур-чогуур-биле ажылдап чоруур.

Тувинская

БЕШ ЧЫЛДАРНЫҢ БАЗЫМНАРЫ

Бирги беш чылдың 50 чылы

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Бо чылын бодунуң 35 чылын демдеглээр деп турар Совет Тываның бүдүрүкчү күштери дайын соолуунуң беш чылдарында ССРЭ-ниң бүгү улус ажыл-агыйының чарылбас кезээ кылдыр хөгжүп келген. Коммунистиг партияның ленинчи национал политиказының ачызында Тывага баштайгы даг үлетпүрү — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинатты, өңнүг металлургияның бүдүрүлгези —«Тыва кобальт» комбинатты, хөмүр-даш болгаш энергия үлетпүрүнүң, тудуг материалдарының, чиик болгаш аъш-чемниң бүдүрүлгелерин үндезилеп тургускан. Республикада тудугнуң болгаш транспорттуң организацияларын база тургускан.

Дайын соолуунуң беш чылдарында Тываның кодээ ажыл-агыйынга үндезин социал-экономиктиг чаартылгалар болгулаан — арат ажыл-агыйларны коллективизастаарын боттандырып, аңаа даянып алгаш, көшкүн чонну амыдыралдың суурлуг байдалынче шилчиткен. Амгы үеде республикада күчүлүг машина-техника-биле чепсегжелген совхозтар ажылдап турар. Республиканың улус ажыл-агыйында дээди болгаш ортумак тускай эртемниг специалистер, бедик мергежилдиг ажылчыннар ажылдап турарлар. Ол бүгү чүүлдер республиканың экономиктиг болгаш социал байдалын таныттынмас кылдыр чаарткан.

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары амгы үеде 1979 чылдың планныг даалгаларын күүседир дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

Республиканың үлетпүрү 1979 чылдың дөрт айларының нииити продукция планын 103,2, ону сайгарарының —105,8 хуу күүсеткен.

Пландан ажыр 1165 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген болгаш 1914 муң рубльдиңин сайгарган. 2,5 млн. квт-ш. электри энергиязын бүдүрген, 27 муң тонна хөмүр-дашты каскан, 273 тонна сорттуг даг-дүгүн арыглаан, 18,4 муң кубометр тудуг материалын сөөрткен, 6,2 муң кубометр дилиг материалдарын кылган, 5,9 муң эжеш хөм идикти даараан, 343 тонна эътти, 127 тонна чалаң сүт продукциязын, 494 тонна далганны, 43 тонна кондитер кылыгларын болгаш өске-даа продукцияны бүдүрүп үндүрген. «Каа-Хем» хөмүр-даш разрези, «Тыва кобальт» комбинат, сүт комбинады, даараныглга фабриказы болгаш өске-даа чамдык бүдүрүлге коллективтери планнарын чедиишкинниг күүсеткилээн.

Ынчалза-даа үлетпүрде улуг четпестер ам-даа бар бооп турар. Ол, ылангыя тудуг материалдарының, чурт иштиниң, аъш-чемниң үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге болгаш балык заводунга хамааржып турар. Ыяш сөөртүлгезиниң, туүйбу, демир-бетон кылыглар болгаш конструкциялар, культура-амыдыралдың болгаш ажыл-агый херекселиниң бараанарын, мебель болгаш хлеб, хлеб-булка кылыгларын бүдүрер, пиво кылып үндүрериниң болгаш балык тударының талазы-биле даалгалар күүсеттинмээн.

Бо чылдың январь—март айларында байдал-биле алырга, ортумак ажыл төлевиринден күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдези бедип турар. Республиканың үлетпүрүнде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдези нииитизи-биле 100,6 хуу бооп турда, ортумак ажыл төлевириниң өзүлдези—100,9 хуу болган. Ол-ла үениң иштинде чамдык бүдүрүлге черлери бараанныг продукцияның бот-үнезиниң улгадыышкынын болдурган.

Чер-черде продукцияның шынарын экижидериниң хемчеглерин ам-даа кошкак боттандырып турар. Аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринде, эът комбинаттарында, сүт комбинадында, балык заводунда, куш фабриказында, Сельхозтехниканың куркомитединиң бүдүрүлгелеринде, Элегес-Аксының хана материалдарының заводунда продукцияның шынарын багай контрольдап турарының түңнелинде күрстандарттың негелделеринге дүүшпес кылыгларны бүдүрүп үндүрүп турар.

Продукцияның шынарын аттестастаар талазы-биле улуг ажылды чорудар ужурлуг бис. Бо талазы-биле ажылды алгы заводунда, даараныглга фабриказында, В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинатта багай эвес чорудуп турар.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин болгаш экономиктиг база социал хөгжүлде айтырыгларының талазы-биле эш Л. И. Брежневтиң айтыышкыннарын өзугаар бар четпестерни узуткаарының, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын улгаттырарының болгаш ажылдың шынарын экижидер талазы-биле хөй хемчеглерни ажылдап кылгаш, боттандырып чорудары эргежок чугула бооп турар.

Чамдык тудуг организациялары болгаш министерстволар, ведомстволар бо чылдың дөрт айларында тудуг-монтаж ажылдарының планын күүсеткен-даа болза, ам-даа улуг четпестер бар бооп турарын айтыр херек. Дөрт айларда капитал салыышкынының планы чүгле 64,1, тудуг-монтаж ажылдарының планы—68,4 хуу күүсеттингени ооң тодаргай чижээ бооп турар.

«Тыва тудуг», «Шагонартажстрой», «Тыва септелге тудуг», «Кызыл ЦЭС тудуг» трестер бирги кварталда кереэлиг ажылдарының планнарын күүсетпээн. Кереэ өзугаар ажылдаар 22 тудуг организациялары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын күүсетпээн. Тудуг трестеринде, эргелелдеринде болгаш көжүп чоруур механизастаттынган колонналарда күш-ажылды шын эвес организастаанындан ажыл төлевириниң өзүлдезиниң темпизи күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң темпизинден мурнап; ажылчын кадрларының үнер-кирер чоруу хөй бооп турар. Бот-үнениң улгадыр чоруу хөй. Чижээ, бот-үнени «Шагонартажстрой» трест 156 муң рубльге, «Тыва суг тудуг»—19 муң рубльге, «Тыва септелге тудуг»—35 муң рубльге, Сельхозтехниканың куркомитединиң тудуг-септелге эргелели — 37 муң рубльге улгаттырган. Ындыг чижектерни хөйнү көргүзүп болур.

Республиканың кодээ ажыл-агыйының ажыл-иштичилери бо чылдың бирги кварталында чамдык чедиишкиннерлиг болганнар. Эът садарының күрүне планын республика 116,6, а куш чуургазы садарының даалгазын—129 хуу күүсеткен. 8 районнар, 42 совхоз эът садарының, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Кызыл районнар—сүт садарының планын күүсеткилээн. Ынчалза-даа совхозтарга сүт садары эрткен чылдың чогуур үезинде турганындан кызырылган. Чамдык районнарда эът бүдүрери база эвээжеп турарын айтыр херек. Оларга Улуг-Хем, Тес-Хем, Эрзин болгаш өске-даа районнар хамааржыр. Ынчангаш бо районнарның ажыл-агыйлары май—июнь айларда чедир алдынмаан сүттү долдур бүдүрүп, хожудаашкынны узуткап ап болур аргаларны тывар ужурлуг.

Республиканың улус ажыл-агыйында транспорт улуг черни ээлеп турар. Транспортчулар тонна болгаш тонна-километр талазы-биле квартал планын күүсеткен түңнелинде нииити эргелел чүък сөөртүрүнүң планын 104,6 хуу боттандырып, эрткен чылдың чогуур үезинден хөй чүъкти чогуур черлеринге чедирген. Ынчалза-даа Ак-Довурактың, Хову-Аксының, Чадаананың автобүдүрүлгелери ышкаш, чамдык транспорт организацияларында чүък автомобильдериниң, автобустарның техниктиг белен чоруу ам-даа кудуу бооп турар.

Нииити республиканы алырга, үүрмектеп садар бараан саарылгазының дөрт ай планы 100,5 хуу күүсеттинип, эрткен чылдыындан 5,5 хуу өскен. Чүгле Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Кызыл райпоолары, Балгазын сельпозу, «Тиилелге» совхозтуң ажылчын кооперациязы планны күүсетпээн.

Республиканың чонунга ачы-дуза чедирериң сайгарар план нииитизи-биле 101,1 хуу күүсеттинген-даа болза, кодээ черлерде бо талазы-биле ажыл ам-даа четпес. Амдыгаа чедир-ле республиканың 16 ажыл-агыйларында хүлээп алыышкын черлери ажытпааны ооң херечизи бооп турар.

Үлетпүр, тудуг организацияларының, транспорт, садыг, коммунал-амыдырал бүдүрүлгелериниң болгаш совхозтарның бүдүрүлгезиниң ажыктыын улгаттырар, ажылдың шынарын экижидер, бар четпестерни узуткаар талазы-биле боттуг хемчеглерни боттандырарынга Ростов областың бүдүрүлгелериниң «Хожудап турарлар чок ажылдаар дээш» шимчээшкини улуг идиг боор. Ажылчы чоннарны деңнандырган херек дээш харысаалганы улам улгаттырарынче кыйгырып турар. Ынчангаш ростовчуларның кыйгырыын деткивишаан, улус ажыл-агыйының бүгү адырларында четпестерни дарый узуткаары чугула сорулга бооп турар.

СЭКП ТК-ның «ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бирги беш чылының 50 чылының дугайында» доктаалы партияның экономиктиг политиказын амыдыралга боттандырарынга күчүлүг чепсек болу берген социалистиг планнаашкынның улуг ужур-дузалыын тодаргайы-биле көргүскен. Баштайгы беш чылдың планын күүселдези дээш совет улустуң кызымаккай, чогаадыкчы өзу-биле ажылдаар чаңчылы амгы үениң кижилеринге, онгу беш чылдың планының күүседикчилеринге сорук кириишкинни хайныктырып, чаа-чаа чедиишкиннерже кыйгырып турар.

М. САЛЧАК,
Тыва АССР-ниң Күрпланының даргазы.

ДНЕПРОГЭСТИҢ ОТТАРЫ

«Днепрогэс—ол болза Совет эрге-чагырганың чылдарында туткан чүс-чүс электростанцияларның чүгле бирээзи эвес-ле болгай. Амгы үеде ооң артык күштүг, ооң сайзыраңгай электростанциялар бар, ынчалза-даа Днепрогэс биске Советтер чуртунуң индустриалдыг күчүзүнүң демдээ болу берген».

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң «Катап тургузуушкун» деп номунда бо сөстер бирги совет беш чылдың эң улуг энергетика тудуунуң бирээзи болур Днепрде В. И. Ленинниң адын эдилээн гидроэлектростанцияга тураскааган.

Ол үеде делегейде эң улугларның бирээзинге санаттырып турган ол электростанция болза ГОЭЛРО планында көрдүнген 10 ГЭС-терниң бирээзи болур.

Делегейниң ийиги дайынының чылдарында ону гитлержилер үреп каан болгаш чүгле совет дайынчыларның маадырлыг чоруу ону шуут узуткатпайн барган.

Амгы үеде Днепрогэс бодунуң үшкү чаа үезин чурттап эртип турар. Амгы үеде ында мурнукузу ышкаш машиналарның чаңгыс залы эвес, а ийи залы бар. Сөөлгү чылдарда туткан Днепрогэс-2 деэр ол ийиги залда алды турбиналар ажылдап турар. А олар шуптузу сес болур. Ынчалза-даа ол алды турбиналар (650 муң киловатт) бодунуң күчүзүнүң талазы-биле эрги машина залының бүгү он турбиналарындан кошкак эвес, а ажыктыының талазы-биле оларны ажып турар.

Днепрогэстиң тудуу совет гидротудугжуларга тергиин эки школа болган. Ону тудуп турганнарның хөй кезии амгы үеде чурттуң янзы-бүрү районнарында улуг электростанцияларда ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Днепрниң В. И. Ленин аттыг гидроэлектростанциязының плотиназы.

А. КРАСОВСКИЙНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

«Шынның» материалдарының изи-биле

«ЧЫРЫК ЧОКТА БЕРГЕ-ДИР»

Мындыг эгелиг шүгүмчүлелдиг чагаа март 18-те солунга парлаттынган. Өвүр районда «Кызыл тук» совхозтуң төп суурунуң Эрик кудумчузунуң электри чырыы-биле багай хандыртынганын ында бижээн.

Улус депутаттарының Саглы кодээ Совединиң күүскомунуң даргазы Эрес-оол Ондарның редакцияга дыңнатканы:

Кодээ Советтиң күүскомунуң хуралынга солунга парлаттынган чүүлдү сайгарып, чугаалашкан. Эрик кудумчузунуң чырыының кыппайн турганы шын. Чылдагааны, совхозтуң электростанциязының «ЖС-60» күжү чүгле 60 квт. болганы-биле кудумчуларны чедир чырыдып шыдавайн турган. Чурттаалга бажыңнарының ап турар чырыының күжү 104 квт. болганы хыналдадан илерээн.

Мурнунда үрелгеп турган «С-100» моторну септедип, тус кудумчуну чырык-биле хандырар хемчеглерни кодээ Советтиң күүскому ап турар.

№ 81 тудуг эргелелинден Н. Купцовтуң комплекстиг бригадазы божудулга бажыңының ийиги каъдының ханаларын салып турар.

Бригадада бедик мергежилдиг, хоочун тудугжулар алышкылар Иван, Сергей Сайковтар, В. Маппак-оол, В. Ковригин, М. Ондар болгаш оон-даа өскелер хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

ЧУРУКТА: бригаданың хоочун тудугжулары В. Ковригин болгаш И. Сайков.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

«...ЭЛЕП ЧИТПЕС...»

«Эки кылган ажыл—элеп читпес алдар». Чоннуң бо мерген сөзүнде дыка ханы утка сиңген дээрзи тодаргай. Амгы совет кижи бүрүзү бодунуң күш-ажылы-биле чонунга, чуртунга хөй-хөй ажыктыг чүүлдерни кылыр дээш кызып чоруур. Ындыгларга Тес-Хем район эмнелгезиниң улуг повары Любовь Сайыновна Саңчайны хамаарыштырып болур. Ол күш-ажылчы базымын 19 харлыында Торгалыгта санакчы бухгалтер кылдыр эгелээн.

Өвүр райпозунуң коллективи ажылга ооң сундулуун өөренип көргеш, ону 1963 чылда Кызылдың садыг училищезинче өөредип чоруткан. Училищени чедиишкинниг дооскаш, Тес-Хем райпо шугумунга азы Самагалдай суурнуң столовазынга ол улуг повар кылдыр ажылдап кирген. Л. Саңчай дораан-на чоннуң хүндүткелин чедип ап эгелээн, чүге дизе ооң кылган чеми шынарлыг, а боду чемненикчилерге эптиг-ээлдек. Ол столованың менюзу база кезүлдүр-ле янзы-бүрү кылдыр өскерлип берген. Ынчангаш аңаа райпо баштаар чери каш удаа шаңнал-мактаалдарны тывыскан.

Ук ажылга мурнакчы повар Л. Саңчай дөрт чыл ажыр ажылдап турда, ону Тес-Хем район эмнелгезиниң улуг повары кылдыр шилчиткен. Ооң чылдагааны чүл дээрге, эмнелгеде аарыг улустарның чиир чеми хөй янзы, эки шынарлыг болуру чугула. Ол ам ында тос чыл чедир ажылдап турар. Сегээн кижилер чанарда, ээлдек поварынга ылап-ла кээп, амданныг чеми дээш өөрүшкүзүн илередири чаңчыл апарган.

Любовь Сайыновна өг-бүлезинде база үлегерлиг ие. Ооң үш уруглары школада эки өөренип турар, ийизи «Дамырак» ясли-садикте турарлар. Бажыңының иштин, даштын арыг-силиг, эмге-сескелиг.

«Баштайгы үелеримде повар ажылы чымыштыг-даа, берге-даа турган. Ынчалзадаа ажылынга кижи боду бердинген болза, кандыг-даа бергелерни, кадыг ажылдыдаа эртип болур»— деп, ол чугаалаар.

Л. Саңчайның кылганы чем шынап-ла аарыг кижилерниң дүрген сегиириинге дөгүм болуп турары чугаажок.

Ө. ЧИҢМИТ.

Ядро энергетиказының баштайгызы

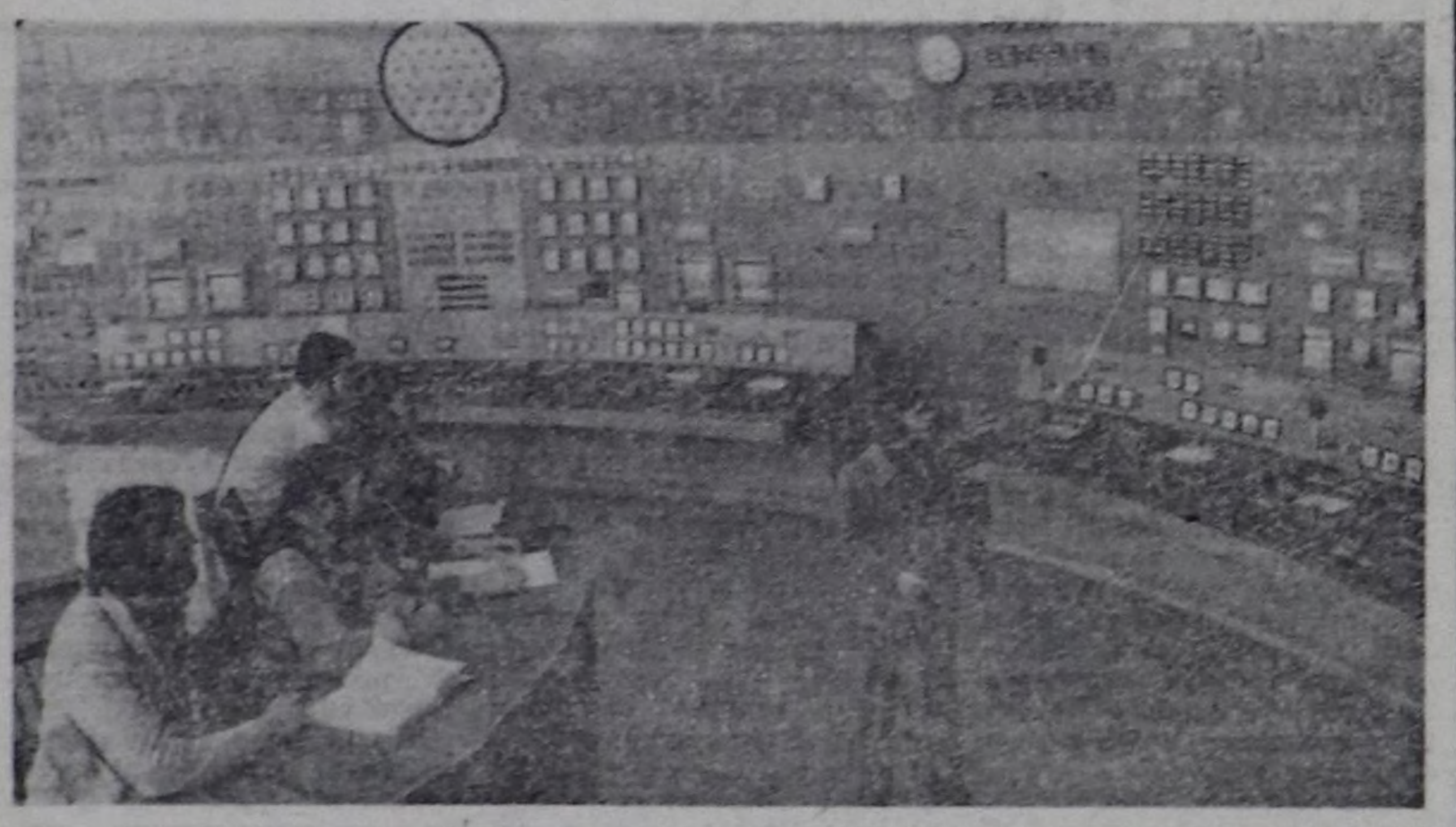

ВОРОНЕЖ ОБЛАСТЬ. Нововоронежскиниң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг АЭС-тиң дөрт энергоблогу чедиишкинниг ажылдап турар.

Амгы үеде бир миллион киловатт күчүлүг ооң бешки энергоблогун туда берген.

АЭС-те тускай өөредилге төвү бар. Ында ВВЭР-440 деп реакторларга АЭС-терге ажылдаар специалистер белеткел эртип турар.

ЧУРУКТА: реактор цехиниң ээлчег начальниги инструктор Ю. Тимофеевтиң өөредилге төвүнүң тренажерунда Чехословакиядан келген специалистер-биле кичээл эрттирип турары.

В. КОЖЕВНИКОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Хожудап турарлар чок ажылдаар

БҮДҮРҮКЧҮЛҮҮН БЕДИДЕР

Социалистиг чарыш— эртем-техниктиг революцияның чарылбас кезээ. Кайда ажыктыының болгаш шынарының дугайында чугаа чорупу турар болдур, социалистиг чарыштың хөй янзы хевири ында мөөңнеттинип турар. «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп чарыштың кол факторларының бирээзи күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүү дээш тодаргай сорулгалыг болуру.

«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң коллективинге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери бирги чергениң айтырыы болуп, партия бюрозунуң, профэвилел комитединиң, администрацияның кичээнгейиниң төвүнде артып шаан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң кол факторлары чүл?

Бирээде, бүдүрүлгени техника-биле долу хандырары. Онгу беш чылдың бо үезинге чедир разрез 70 метр черден 10 кубометр даг породазын узуп ап шыдаар ЭШ-10/70 А деп чаа экскаваторну алганы күш-ажылдың темпизин дүргедеткен болгаш БелАЗ-540 автосамосвалдарының ажылын чиңгеткен. Чадаана участогунуң техника-биле хандырылгазы ол-ла үеде база экижээн. Ында ам ЭКГ-4,6Б деп экскаваторлар, 27 тонналыг БелАЗ-тары ажылдап турар. Өрүмнээр станоктар парыгы чаартынган. БелАЗ-540 самосвалдарны таарымчалыг ажыглаарынга септелге кылыр черниң тудуу дооступ турар. ЭШ-10/70А экскаватор бо участокка удавас ажылдап эгелээр. Ынчаар ажыктыының чылда хемчээли 200 муң рубль көвүдээр болгаш хөмүр-даш тывыжынга бир ажылчынның күш-ажылының бүдүрүкчүлүү 3 хуу өзер.

Амгы үеде «Востсибгипрошахт» институт бистиң разрезке үзүктел чок ажылдаар роторлуг экскаваторлар ажыглаарының дугайында айтырыгны өөренип көрүп турар. Оларны ажыглаары-биле бүгү-ле ажылды организастаарын болгаш технологияны эде көөр апаар.

Разрезтиң партия, профэвилел организациялары, администрациязы чүгле техниктиг чепсеглепишкинче эвес, ажылчыннарның доктаамал ажылдаарынче, ортумак школа дооскан аныяктарны ажылга хаара тударынче кол кичээнгейни угландырып турар. Черногорсктиң өөредилге-курстуг комбинадынче чыл санында 12—15 кижини экскаватор машинистериниң, өрүмнээр станоктарга ажылдаарларының курстарынче өөредип чорудуп турар. Амгы үеде разрез экскаваторлар машинистери-биле долу хандыртынган, аныяктарның ажылга ызырынмас чоруу 7—8 катап кызырылган. Инженер-техниктиг ажылдакчылардан 15 кижи чурттуң дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринде бот-өөредилге-биле өөренип турар.

Разрезтиң өөредилге пунктузунда электриниг схемалар шиңгээдириниң болгаш өске-даа чугула айтырыглар талазы-биле кичээлдер доктаамал эртип турар.

Даг мастерлери ажылдап чардыкпайн тура, участокта бар техниканы башкарыптар кылдыр өөренип ап, ону башкарарының шиизылгазын холга алганнар. Даг мастерлериниң бежиниң ийизи 1 класстыг мастери болуп турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге кол быра — разрезтиң кол болгаш дузалал цехтериниң, экскаваторлар экипажтарының, өрүмнээр станоктар, бульдозер машинистериниң, автосамосвал чолаачыларының ортузунда калбарган социалистиг чарыш болуп турар. Социалистиг чарыштың тиилекчилерин шаңнап, мактаарын чарыштың негелделеринде айыткан. 1978 чылдың социалистиг чарыжының түңнели-биле 5 муң рубльди шаңнал, макталга үндүрген.

БелАЗ-540-ниң башкарыкчылары-биле экскаватор машинистериниң ортузунга профессионал мастерлериниң конкуруузун эрттирери чаңчыл апарган. 1978 чылда бистиң машинистеривис В. Л. Курин, В. Е. Строкин олар «Красноярскуголь» каттыжыышкынының организастааны профессионал конкурска кириишкеш, класстыг черлерни алганнар.

Ажылчыннарның ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдал күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге улуг ужур-дузалыг. Каа-Хем, Чадаана участоктарында амгы үениң техниказы-биле дериттинген чуштар, столовая, хеп чуур черлер. «Каа-Хем» разрезинде ажылчын хепке химиктиг аштаалга чорудар чер база ажылдап турар.

Бүдүрүлге шөлдерин чаагайжыдар талазы-биле хөй ажылдар кылдынган. Даг ажылынга хаара туттунганнардан өскелер, инженер-техниктиг ажылдакчылар пятница санында девискээрниң болгаш цехтериниң санитарлыг аштаалгазынга, чаагайжыдылгага ажылдап турар. Бо ажылдарны шахтёрлар улуг күзелдиг-биле болгаш ак сеткилдиг-биле кылып турар. Каа-Хемниң, Чадаананың участоктарында тарып олурткан ыяштың саны бир ажылчынга онаашкыр 8-9 дос чедип турар.

Кызылдың чоок-кавызында 58 оруннуг профилакторий туттунуп турар. Ол ажыглалга киреринге, дагжылар аңаа кадыкшылын быжыктырып дыштаныр. Бо чылын 1000 дөрбелчин метр шөлдүг теплица тудуун эгелээрин планнаан. Бо чылдың мартта эгелеп, даг ажылының ийиги ээлчээниң ажылчыннарын болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларын хаас изиг чем-биле чемгерип эгелээн. Термостарда изиг чемни ажылчыннарның ажылдап турар черлеринге чедирип турар.

Үе камналгазынче, ажылчын кадрларның ажылдан үнер, күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдып, ажыл шагы үзер ийи, чаңгыс чоруктарже разрезтиң удуртур органнары кол кичээнгейни угландырып турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче угланган организастыг ажылдар планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге техника-экономиктиг бедик көргүзүглерни чедип алырынга идиин берип турар. Тос чыл дургузунда хөмүр-даш казып тывсарынга ажылчынның күш-ажылының айда бүдүрүкчүлүү 137,7-ден 282,8 тоннага чедип турар. Эрткен чылдыы-биле алырга, ажылчыннар айда кылыр үлүүн ортумаа-биле 126,7 хуу күүсеткен.

«Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп шимчээшкинге киржири бар аргаларны ажыглап тургаш, четпестерни чайладырынга дузалаар дээрзин разрезтиң коллективиниң кежигүннери ылап билир.

Ю. ЕВДОКИМОВ,
«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң директору.

Тес-Хем районда Чыргаландының № 104 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле округтуң соңгулда комиссиязының составын бадылаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

«Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлузунуң 23, 24 болгаш 26 чүүлдеринге үндезилээш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

Тес-Хем районда Чыргаландының № 104 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле округтуң соңгулда комиссиязын хөй-нииити организацияларның болгаш күш-ажылчы коллективтериниң төлээлекчилеринден дараазында составтыг кылдыр бадылаар:

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы Сергей Дармаевич **Салчак** — «Чодураа» совхозтуң коммунистиг организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы Антонина Бугаадаевна **Сүгдер-оол** — «Чодураа» совхозтуң ажылчыннарындан, специалистеринден болгаш албан-хаакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының секретары Татьяна Чамыяновна **Дирчин** —«Чодураа» совхозтуң Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Василий Самданович **Адыя** — «Чодураа» совхозтуң коммунистиг организациязындан.

Чедей Хурагандаевна **Баткар** — «Чодураа» совхозтуң коммунистиг организациязындан.

Байыр-Белек Даландаевич **Марчын** — «Чодураа» совхозтуң ажылчыннарындан, специалистеринден болгаш албан-хаакчыларындан.

Көгел-оол Максимович **Суванди** — «Чодураа» совхозтуң ажылчыннарындан, специалистеринден болгаш албан-хаакчыларындан.

Шимит Серенович **Серен** — «Чодураа» совхозтуң ажылчыннарындан, специалистеринден болгаш албан-хаакчыларындан.

Людмила Ивановна **Чуруккан** — «Чодураа» совхозтуң Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң организациязындан.

Соян Намчакович **Чикей** — «Чодураа» совхозтуң профэвилел организациязындан.

Чочай Бегзиновна **Шимит** — «Чодураа» совхозтуң ажылчыннарындан, специалистеринден болгаш албан-хаакчыларындан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай.
1979 чылдың май 11.

Ногааны — өг-бүле бүрүзүнге

«ГВАРДЕЙЖИ КАРТОФЕЛЬ»

Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде 4 чыл иштинде шериг хүлээлгемни эрттирип тургаш, өөрүм-биле алан чаңчыкканым бо сөстү амдаа утпаан мен, улус картофель дээрге-ле «гвардейжи де даан» деп немей тыртып каар мен. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев совет хамаатыларының өг-бүлелериниң столунуң кырынга кат-чимис, ногаа аймаа бүрүн турзун дээнин сактып кээримге, ол сөстүң утказы улам ханы апаар.

Бистиң Шеми дээрге эвээш эвес чурттакчыларлыг, чараш, чаагай бажыңнарлыг суур болгай. Ынчалза-даа бажыңнарның огородунуң кажаа, херими үрелик, бузук болур, а чайын көөрге, куу довурак, бок апарган чыдар. Суурнуң турар чери элезин, дойлуг болгаш картофель тарыырга бичии-бичии болур дээри шыңныг. Ындыг-даа болза Борбак-Арыг суггарылга бугазы суурнуң адаккы чартыында чоннуң огородтарын суггарарынга четчир турбуже, ында чурттакчылар ону четче ажыглавайн турары хомуданчыг, оларның чурттап турар чери база элезин, дойлуг эвес-ле болгай. Чамдык өске черлерде ындыг шөлдерни чоп чемишчидип, болбаазырадып тургаш, дүжүткүр шөлдерже хуулдуруп турарын билир бис. А бистер дээрге чүгле магазинден белен чүүлдер садып алырынга чаңчыгып амдажаанывыстан, ажыл-агыйжы эвезивистен картофель, ногаа аймаан тарып, ажаап албайн турарывыс болдур деп бодаар мен.

Совхозтуң дирекциязы, ажылчын комитет чыл санында чазын-на ырак-узак черлерден чонга картофель үрезинин эккеп садып турар. Чамдык кижилер ону тарып алза-даа, чамдыктарывыс чемге ажыглап кааптар. Оон аңгыда совхозтуң картофель тарып турар чериниң кыдыынга каш кижилер эвээш картофель тарып алыр. Орта чылдагааннан алгаш, ийи-чаңгыс кижилер совхозтуң-даа, хуу-даа картофельди оорлаар чоруктар бар. Бир эвес өг-бүле бүрүзү тараан картофель, ногаалыг турган болза, ындыг чүве кайын турар.

Ногаа аймаан өстүрери көдээ ажыл-агыйга-даа, чурттакчы чоннуң хууда амыдыралынга-даа чугула айтырыг болуп турар. Кижиниң организминге ногаа аймаа кайы хире ажыктыын эмчилер-даа сүмелеп турар. Бо ажылды кылырда берге чүве чок, чүгле хөй-ниити организацияларының талазындан чонну эки организастаары негеттинер деп бодаар мен. Шемижилер бо чылдан эгелеп ногаа, картофельди тараащ, кожалары-биле «гвардейжи картофель» (эң улуг, чаагай картофель, ногаа) дээш чарыштыг калбартыр боор деп идегээр мен.

В. ДОРЖУ,
«Большевик» совхозтуң ажылчыны.

КЫМНАРЫЛ ОЛ?

Кем-херек үүлгедиишкиннерин болдурбас база социалистиг хоойлу-дүрүмнү камгалаар талазы-биле ажыл — бистиң ниитилеливистиң чугула айтырыы. Амгы үеде телевизор, радио, культура одаа, библиотека чок чер бисте чок дизе чазыг болбас. Культура одагларынга янзы-бүрү кежээлер эртпейн турарындан, хөй-хөй черлерде спортзал чогундан аныяктар арагалаар, кем-херек үүлгедир дээн хевирлиг чугаа бистиң аравыста бо-ла дыңналыр боор-дур. Ынчаарга аңаа хамаарыштыр бистиң районда байдалдарга дүүштүр бодумнуң бодалдарым мындыг ийин.

Араганы бо районнуң садыгларында чүгле 7 шакка чедир садып турар. Ынчалза-даа район төвүнүң Культура бажыңынга-даа, көдээ Культура бажыңнарынга-даа кино, концерт, кежээлер болуп турар үеде эзирик кижилер бо-ла киргилеп кээрдир. Бо кижи кайыын арага ишкенил? Кажан садып четтигипкенил ол?

Ажылдыг кижилер ажыл шагын кежээ 18 шак 12 минута турда доозар, а ажыл соонда бажыңынче чанып, кежээки чем чиш, хеп солуттунуп алыр болгай. Ажы-төлдүг улус уруг-дарыын ясли, садиктен алгаш, бажыңынга кандыг-бир үе иштинде чедер болгай. Ажыл шагының соонда ол ынчап турда, арага садар магазинче четтигер үе колдуу чок болуп кээр.

Мен бодаарымга, ол эзирик кижилер — ажыл кылбайн азы прогулдап турар кижилер-дир. Ынчангаш кайы-даа черге бир дугаарында ажылдан оспаксыраар кижилерни дарый тодараткаш, ол черинге дораан ажылга киирер азы республикада ажылчын күжү чедишпейн турар бүдүрүлгелерже, тудугларже чорудары чугула. Оон ыңай ажыл шагы үзер кижилер-биле администрация, хөй-ниити организациялары демиселди күштелдирери база негеттинип турары билдингир.

Партияның область комитединиң II болгаш СЭКП Тес-Хем райкомунуң III пленумнарының доктаалын күүседир дээш кем-херек үүлгедиишкиннеринге удур демиселди күштелдирери-биле, социалистиг хоойлу-дүрүмнү камгалаар талазы-биле ажылдарны районнуң хөй-ниити организациялары, административтиг органнар ам-даа күштелдирери чугула. Аңаа районнуң культура-чырыдыышкын албан черлери база киржир апаар.

К. КУУЛАР.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

СОЦИАЛИЗМНИҢ АКЫ-ДУҢМА ЧУРТТАРЫНДА

МОСКВА. Подшипниктер үлетпүрүнде эң-не нарын чүүл болза шарларны бүдүрери болур. Оларны улам-на хөйү-биле ажыглап турар. Ынчангаш Медведково чоогунда специализастаттынган бүдүрүлге чери—Күрүнениң 2-ги подшипник заводунуң филиалын ажыткан. Ол бүдүрүлге янзы-бүрү хемчээлдиг шарларны бүдүрүп турар. Ында ажылдап турар конвейерде Румынияга бүдүрген дериг-херекселдерни ажыглап турар.

ЧУРУКТА: шарларны чедир кылыр участок. Ында ажылдап турар МА-10 С станоктарны Румынияга бүдүрген. Ол станоктарда 3-тен 30 миллиметр чедир диаметрлиг шарларны кылып турар.

В. ХУХЛАЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

СОФИЯ. Болгарияның тараа шөлдеринде тракторларның даажы даң хаязындан орай кежээге чедир үргүлчүлээр — хову ажылдары чер болганда калбак нептерээн. Эки дүжүттүң үндезинин тургузупшаан, чер ажылдыглар эң шалыпкын ажылдап турар. Бургас, Русен, Ямбол округтарның ажыл-ишчилери мал чеми үнелиг культура — люцерна тарылгазын дооскан.

Кукуруза тарылгазы — көдээ ажыл-ишчилериниң кол кичээнгейинде. Ол ам хүннүң кол сорулгазы. Чурттуң дыка хөй округтарының чер ажылдыглары бо чылын кукуруза тараазын гектардан-на 60-дан куду эвес центнерни алырын хүлээнген.

Көдээ ажыл-агыйның мурнунда бо чылын: 8 миллион ажыг тонна тарааны бүдүрер, 400 муң тонна чыгам эътти алыр улуг сорулга салдынган. Ол нарын, ынчанмыже күүсеттинип болур сорулгалар.

Ону чедиишкиниг күүседириниң аргалары — күчүлүг техника, көдээде бедик мергежилдиг кадрлар бар.

* * *

БЕРЛИН. Социалистиг планнаашкынга Совет Эвилелиниң дуржулгазын Герман Демократтыг Республика калбаа-биле ажыглап турар деп, ГДР-ниң химия үлетпүрүнүң эң улуг бүдүрүлгези — «Лойна» комбинаттың директору Г. Мюллер медеглээн. Планныг ажыл-чорудулганың ачызында Совет Эвилели баштайгы беш чылды хүлээп алганының соонда эрткен 50 чылдың дургузунда социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунга улуг чедиишкиннерни чедип алган. Совет беш чыл планнары ынчангаш бистерге үлегер-дир.

Ол «Лойна» комбинатка база хамааржыр. Мында планнаашкын — удуртулганың эң чугула чепсээ. Бүдүрүлгениң хемчээлдерин кичээнгейге алыр болза, ону чиги-биле билип ап болур: ында 30 муң кижи ажылдап турар. Кылыгларының 400 ажыг хевирлерин бүдүрүп турар бис, а продукцияның чыл бүрүдеги хемчээли миллиард-миллиард маркалар-биле санаттынар. Чаа бүдүрүлгеге күчүлерни база тудуп, калбак эртем-шинчилел ажылдарын чорудуп турар. Ол-ла бүгү чүүлдер ылавылаттыг планнаашкынны негеп турар деп, Г. Мюллер чугаалаан.

* * *

УЛАН-БАТОР. Моолдуң көдээ ажыл-ишчилери Моолдуң Араттың революстуг намының удуртулгазы-биле болгаш Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның бүгү талалыг дузаламчызы-биле партияның кооперативчи тургузугну бүгү хемчег-биле быжыглаарынче болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам көдүрериниче угланган аграр политиказын амыдыралда чедиишкиниг боттандырып турар.

Төлевилеттинген сорулгаларны шиитпирлээр дээш сөөлгү он чылда Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчези-биле 15 куражыл-агыйларны болгаш мал чемнери белеткээр ажыл-агыйларны база сүткүр малдың механизастаан 16 фермаларын тургускан. Диагностика болгаш ветеринария-бактериология станцияларын чаарты дериирде Польша дуза чедирип турар. Сонгиниң 50 аттарлыг эмнерин кылып үндүрүп турар биокомбинадының төлевилел күчүзүн венгр специалистерниң удуртулгазы-биле шиңгээдип алган. Болгар инженерлер Улан-Баторнуң хаваннар семиртир азыраар заводун чаарты дериириңге киржип турар.

* * *

ВАРШАВА. «Полице» дээр химия комбинады—дүжүт фабриказы-дыр» дээн транспарант-биле улусчу Польшаның соңгу-барыын талазында улуг эвес хоорай—Полицеге келген кижилерни уткуур.

Ол сөстерни амдызында комбинаттың тутунган чүгле бирги ээлчээнге хамаарыштырып болур. Ук комбинаттың ийиги ээлчээн азы «Полице-2»-ни чаа тудуп эгелээн. Аммиак, күгүрлүг болгаш фосфорлуг кислота, мочевина бүдүрер бүгү комплексти беш чыл болгаш ажыглалга киирер, а «Полице-1» ам безин долу күчүзүнде ажылдай берген.

Полицеде комбинаттың ийиги ээлчээниң тудуу—химия үлетпүрүн хөгжүдериниң программазының чүгле кезээдир.

Республиканың химиктери улус ажыл-агыйының херегледиинге кылыглар бээрин сөөлгү беш чылда дыка көвүдеткен. Будуктарга болгаш дозуларга негелде херек кырында хандыртынып турар, пластиктиг бүдүмелдерден дренаж хоолайларны кылып үндүрери көвүдээн, суук одаар чүүлдү бээри өскен. Химия продукциязының кол херегленкчилериниң бирээзи тудуг индустриязы апарган. Чем белеткээр черлерге болгаш ванналарга ажыглаар дериг-херекселдер, чуукчу херекселдер, тудуг чартык фабрикаттары—ол-ла бүгү кылыгларда химия үлетпүрүнүң ажылчыннарының күш-ажылының үлүг-хуузу бар.

БУХАРЕСТ. Гэешти хоорайда соодукчулар заводунда чуртталга бажыңнарын чылыдарынга ажыглаар гелио-машиналарны массалыг бүдүрүп эгелээн. Көдээ черлерге амыдырал-чурттала херегледиинге ажыглаттынар сугну чылыдарынга херегдээр шак-ла ындыг янзылыг аппаратураны амгы үеде Тимишоара хоорайда белеткеп турар.

Сөөлгү чылдарда хүн энергиязын социалистиг Румыния Кара далай эриинде үш гостиницада, мяшты сайзырады ажылдап кылыр каш-даа бүдүрүлгелерде болгаш керамиктиг кылыглар белеткээриинге ажыглап турар.

* * *

ПРАГА. Гумполец хоорайның районунга Прага—Брно—Братислава аразының автооруунуң хөй километр дурттуг төп участогу ажыглалда кирген. Ол чорук чехословак найысылалдың болгаш чурттуң улуг үлетпүрлүг төвү—Брнонуң аразынга автотранспорт шимчээшкинин ам безин дыка дүргедедир арганы берген.

Чурттуң эң чугула хоорайларын тудуштурган 6—8 одуруглуг автомагистраль тудуу Чехословак Социалистиг Республикада эң улуг транспорт тудуу-дур. Орук тудугжулары ук оруктуң үштүң ийи кезиинден хөйүн кылып доозупкан, чүс-чүс көвүрүглерни болгаш машиналар доктаар черлерни туткан. Автооруктуң тудуун 1980 чылда бүрүн доозарын төлевилээн.

* * *

БЕЛГРАД. Югославияда чаа турисчи сезон ажыттынган. Поречеде, Дубровникте, Пулда болгаш калбак сураглыг өске-даа турисчи төптерде гостиницалар комплектери хайнышкынныг ажылдап кирипкен.

Югославия Социалистиг Федеративтиг Республикада туризм чылдың улам хөгжүп, сайзырап орар. Чайынналдыг Адриатиканың сугга эштир черлери, эм болур суглар болгаш малташтар, архитектураның хөй санныг тураскаалдары бүгү делегейден аалчыларны Югославияже хандыкшыдып турар.

Бо чылын болган күштүг чер шимчээшкини туризмниң материалдыг баазазынга когарал чедирген-даа болза, Черногорияның турисчи эвилелиниң болгаш «Монтенегротурист» компанияның ажылдакчылары майның төнчүзүнде-ле Черногорияның гостиницаларының, автокемпингтериниң, майгын лагерьлериниң болгаш турисчи өске-даа комплекстериниң дең кезиинден хөйү дыштаныкчыларны хүлээп ап шыдаарын бүдүредип турарлар.

(СЭТА).

Эжелеттирген араб девискээрлерде израиль чаалап алыкчыларының кара туразында аажылаашкыны үргүлчүлевишаан. Эжелекчилерниң истеп сүрүүшкүнүнге бичии-ле удурланыышкынны көргүзерин азы таарзынмазын илередирин оралдашканнарны шериг эрге-чагыргалар каржы-дошкуну-биле базып турар.

ЧУРУКТА: араб херээженни израиль солдаттарының байысаалгаже аппар чыдары. **ЮПИ—СЭТА-ның телефотозу.**

ПАРЛААГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаарының дугайында чугаалажыышкыннарга кол айтырыглар талазы-биле принциптиг дугуржулганы чедип алганының дугайын аңаа болган парлаалга конференциязынга АКШ-тың күрүне секретары С. Вэнс медеглээн. Амгы үеде Женевада делегациялар чедип алдынган дугуржулганы керээге илередир болгаш элээн каш чамдык, ийиги чергениң айтырыгларының талазы-биле дугуржулганы чедип алыр ужурлуг деп, оон ыңай Вэнс чугаалаан.

Чедип алган дугуржулганы тайылбырлап тура, амгы үеде ССРЭ биле АКШ — стратегтиг чепсекти кызыгаарлаарының дугайында чаа керээге ат салырының бүдүүзүнде туруп турарлар деп, күрсекретарь медеглээн. Ол болза ядролуг чепсекти эдере бүдүрерни херек кырында кызыгаарлаары болур.

Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаарының дугайында керээни чарарының дугайында айтырыг талазы-биле кыска медеглелдерни АКШ-тың президентизи Дж. Картер биле камгалал министри Г. Браун кылганнар. Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаарының дугайында керээ боо-чепсекти эдере бүдүрерин кызыгаарлаарынга болгаш ядролуг дайынның айыылын эвээжедиринге база ол ышкаш совет-америк харылзааларны ниитизи-биле хөгжүдеринге эки рольдуг болур деп, олар чугаалааннар. Ооң-биле кады президент бодунуң чугаазынга АКШ-тың «күштүг камгалалын» болгаш «НАТО-ну быжыглаарының» эргежок чугулазының дугайында тезисти катаптаан.

СЪЕЗД АЖЫЛЫН ДООСКАН

ДАКАР. (СЭТА). Чагырыкчы улусчу депшилгелиг партияның ийиги съездизи ажылын Гамбияның найысылалы Банжулда доосkan. Съездиниң делегаттары үш хүн дургузунда күрүнениң иштики болгаш даштыкы политиказының чугула айтырыгларын чугаалашкан. Республиканың президентизи Дауд Джаварны партияның даргазында база дагын соңгаан.

Компартияның кыйгырыы

ГАВАНА. (СЭТА). Латин Америкада эң-не араатаныг ёзу-чурумнарының бирээзи болур генерал Стресснерниң диктатуразын деткиир сорулга-биле Парагвайның иштики херектеринче Каттышкан Штаттарның туразында холгаарлап киржип турарын парагвай коммунистер шиитпирлиг-биле буруу шапкан.

Хосталга болгаш демократия дээш, политиктиг, экономиктиг база социал талаларга чаартылгаларны боттандырып чорудар дээш демиселди чорудуп турар ажылчын аңгының, тараачыннарының, студентилерниң, чурттуң бүгү демократтыг, депшилгелиг бөлүктериниң хүрээлелин чарарын Латин Америка чурттарының реакцыыг бөлүктери-биле кады америк империализм оралдажып турар деп, Парагвайның компартиязының «Гранма» солунунда медеглээн.

Парагвайның улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазын күштелдирериниче, реакцияның болгаш империализмниң планнарын шиитпирлиг-биле сойгадап илередириче Латин Американың депшилгелиг күштерин компартия кыйгырган.

АДР-ниң чазааның медеглели

КАБУЛ. (СЭТА). Афганистан Демократтыг Республиканың районнарынче Пакистанның девискээринден боо-чепсектиг халдаашкыннарның күштелгени-биле холбаштыр Пакистанга шиитпирлиг удурланыышкынны АДР-ниң чазаа чорутхан. Пакистан солдаттар АДР-ниң кызыгаар постуларынче халдап, өлүрүүшкүннерни болгаш күчүлээшкиннерни чорудуп турар деп АДР-ниң чазааның медеглелинде онзалап айыткан. Май 8-те чиик болгаш аар чепсек-биле чепсегленген хөй санныг пакистан солдаттар Пактия можунуң чоогунга афган девискээрже халдааш, бир афган суурну үрээннер деп документиде айыткан.

АДР-ниң кызыгаар шериглериниң болгаш айыыл чок чоруктуң күштериниң шиитпирлиг хөделиишкиннериниң түңнелинде агрессорну афган девискээрден үндүр ойлаткан.

Афган улус агрессорга төлептиг ойтур шавыышкынны бээр болгаш бодунуң Төрээн чуртун камгалап алырынга долу шиитпирлиг деп медегелде онзалап демдеглээн.

Планнар болгаш ажыл-херектер

ЭКОНОМИКАНЫ ПЛАННААРЫНЫҢ ПРИНЦИПТЕРИ

50 чыл бурунгаар, 1929 чылда, Совет Эвилелинге бирги беш чыл планын хүлээп алган. В. И. Ленинниң каш удаа чугаалап турганы идея ынчаар боттанган. «Экономиктиг болгаш ажыл-агый байлактарын бир аай ажыглаары-биле улуг ниити план ёзугаар чорудуп турар тургузуушкун социалистиг деп атка төлептиг болуп шыдаар деп, ол чугаалаан (ЧДЧ. т. 37, ар. 21-22).

Чурттуң бүгү экономиказын планныг башкарарының эгелекчилери бистер болган бис. «Делегейде кандыг-даа өөредилге черинге ындыг эртемни өөретпейн турган деп, баштайгы беш чыл планының авторларының бирээзи академик С. Струмилин сактып орар.—Кандыг-даа өөредилге номнарындан ону өөренип алыр арга чок, чүге дээрге ындыг номнар чок турган. Ынчангаш совет ажылдакчылар боттарының чазыгларын ажыл үезинде тып, эдип тургаш, планнаашкын эртеминге өөренип ужурта таварышканнар». Планнаашкын дуржулгазы ынчаар тыптып келген. А ооң түңнели кандыг болганын дараазында фактылар херечилеп турар.

Бирги беш чыл планын хүлээп алырының бүдүүзүнде техник-экономиктиг хөгжүлдезиниң талазы-биле ССРЭ кол-кол капиталистиг чурттардан 50—100 чыл хожудап турган, а үлетпүр бүдүрүлгезиниң талазы-биле (кайгамчык бойдус байлактарлыг болгаш хөй чурттакчылыг болза-даа) чүгле бешки черни ээлеп турган.

Бөгүн Совет Эвилели—делегейде үлетпүр талазы-биле ийиги черни ээлеп турар чурт. Ол—чурттуң хөгжүлдезиниң деңнелин болгаш индустрия күчүзүн тодаргайлап турар хөй санныг кол-кол продукция бүдүрериниң талазы-биле бирги черде. ССРЭ-ниң үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли Барыын Европаның бүгү чурттарының катай алганындан хөй, а оларның чурттакчы чону ССРЭ-ниңден үжен ажыг хуу хөй болгай. Планныг экономика ажыл чок чорукту долузу-биле болгаш кезээн шагда узуткаан. чоннуң чаагай чоруунуң доктаамал өзүлдезин хандырган.

ТААРЫМЧАЛЫГ ПРОПОРЦИЯ

ССРЭ-ниң экономиказы ышкаш шак ындыг кедергей улуг ажыл-агый комплекзиниң хөгжүлдезиниң планын ажылдап кылырын дээрге тергиин нарын болгаш берге херек. Эң-не баштай ажыл-агый организминиң хөгжүлдезиниң хемчээлдерин айтып турар, эң чугула экономиктиг пропорцияларны (хамаарылгаларны) санап үндүрер апаар. Чижээ, үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның таарымчалыг өзүлдези кандыг болур, бүдүрүлгениң чепсек-херекселдери биле херглел бараанннарын бүдүрүп үндүрерин кайы хире көвүдетсе чогуурул дээн ышкаш. Ооң-биле кады он-он адырларның ниити ажылының эң эки алыс түңнелдерин хандырар төлээде, ук адырларның хөгжүлдезин деңнештирип көөр, таарыштырар ужурлуг.

Күрпланның специалистери бүдүрүлгениң структуразынга өскерлиишкин киирерде техниктиг депшилгени барымдаалап көрүп турар. Ооң-биле кады олар министерстволарның, эвилелдешкен республикаларның, областарның төп органнарының, бүдүрүлге каттыжыышкыннарының болгаш бүдүрүлге черлериниң төлевилээшкиннерин база барымдаалап көөрдер.

Ол ажыл-агый звенолары бүгү чурттуң херегледдерин барымдаалап экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң төптеп тодарадыр кол-кол угланыышкыннарын ёзугаар боттарының саналдарын белеткеп киирер. Ынчангаш план төпчүдүлгени болгаш тус-тус черлериниң сонуургалдарын, эртемге үндезилээшкинни болгаш ажылчы чоннарның инициативазын каттыштырып турар.

Балансыларны болгаш пропорцияларны санаары улам-на нарынчып бар чыдар. Ол ындыг болур-даа ужурлуг: чээрби чылдарда совет индустрия чээрби хире адырлыг турган болза, ам оларның саны үш чүс ажыг. Таарымчалыг даалгаларны адырларга онаай санаарда совет плановиктер амгы үениң электроннуг саналга техниказын калбаа-биле ажыглап турар.

БАШ УДУР КӨӨРҮ БОЛГАШ ПЛАН

Планнаарда социал-экономиктиг хөгжүлдениң келир үеде байдалдары чүнүң негей бээрин баш удур көөр херек.

Эртем төптери, адырлар министерстволары, бүдүрүлгелер келир үедеги байдалды тодарадыр үр үениң прогнозун тургузуп турарлар. Чижээ, амгы үеде 1990 чылга чедир хуусаада планның моделин тургузуп турар. Үр хуусааның перспективазы чаңгыс аай улус ажыл-агый комплекизиниң пропорцияларын ёзулуг планны бодун тургузар үеде быжыдып таарыштырарынга дузалыг. Үр хуусааның планынга машина тудуушкунунуң, энергетиканың, химия индустриязының, экономиканың өске адырларынга салдарын долузу-биле барымдаалаар, эртем-техниктиг революцияның хөгжүлдезиниң кол-кол угланыышкыннарын илеткелдии-биле тодаргайлап эп болур.

КОМПЛЕКСТИГ ПРОГРАММАЛАР—ПЛАННААШКЫННЫҢ ЧАА ХЕВИРИ

Ажыл-агыйның комплекстиг программалары — төнчүткен планнаашкынның чаа угланыышкыннарының бирээзи. Программа бүрүзү чугула социал, экономиктиг азы эртем-техниктиг айтырыгны шиитпирлээр сорулгалыг.

Ук программаның онзагай чүүлү болза, ооң хөй-хөй адырларның, бүдүрүлгелерниң, организацияларның даалгаларын дүүштүрүп, тодаргай сорулганы чедип алыр дээш оларның кады ажылдажылгазын тодаргайлаары болур.

Комплекстиг программалар кол нурууzunda үр хуусаалыг болур. Ындыг болганы дыка улуг сорулгаларны шиитпирлээр арганы бээр.

Чижээ, РСФСР-ниң Кара эвес хөрзүннүг зоназының (29 областыг болгаш автономнуг республикалыг улуг девискээр) көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң программазында мелиорацияның улуг программазы (2,5 млн. гектар чедир), колхозтарның болгаш совхозтарның техниктиг баазазын быжыглаары, көдээ ажыл-агый продуктуларын болбаазырадып кылыр бүдүрүлгелерни тудары болгаш эде дерири, орук четкизин сайзыраңгайжыдары, көдээ суурларны улгаттырары, амгы үениң социал инфраструктуразын тургузары көрдүнген. Программаның кол сорулгазы билдингир: бо улуг девискээрге көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң продуктулуг чоруун дыка бедидери.

КАЯА, ЧҮНҮ ТУДАРЫЛ?

Планның база бир чугула сорулгазы—чурт девискээринге бүдүрүлгени шын таарыштыр тургузарын хандырары. ССРЭ-ниң девискээриниң хемчээли 22 млн. дөрбелчин километр. Чурттуң эрге-ажыктарынга дүүштүр, ооң бүгү районнарының, (а оларның дыка хөйү агаар-бойдустуң нарын байдалдарында туруп турар) социал-экономиктиг хөгжүлдениң ажыктыг чоруун чедип алыры белен эвес айтырыг. Планнаашкынның ачызында төөгү талазы-биле шоолуг-ла үр эвес хуусаа иштинде Сибирь, Казахстан, Ортаа Азияның республикалары ышкаш шаанда хожудангай черлер дыка хөгжээн. Ол черлерге үлетпүр продукциязының хемчээли ол ниити чурттаазындан бедик темпи-биле өзүп турган. Чижээ, Казахстанга ол 1913 чылдыынга деңнээрге 223 катап, Киргизияга—312, Сибирьге болгаш Ыраккы Чөөн чүкке—415 катап өскен, а чуртта өзүлде ортумаа-биле чүгле 145 катап болган. 1976—1980 чылдарның планында база ол черлер Совет күрүнениң экономиктиг күчүзүнүң өзүлдезинде эвээш эвес черни ээлээри көрдүнген. Чижээ, чүгле Сибирьниң бойдус байлактарын шиңгээткениниң ачызында нефтиниң, газтың, демир рудазының, хөмүр-даштың, электроэнергияның ажылдап кылырының барык-ла бүгү немелде өзүлдезин алыры планнаттынган.

План ёзугаар ол районнарга чиг-эт тывар үлетпүрден аңгыда амгы үениң сайзыралды ажылдаар үлетпүрү, социал инфраструктура тургузуп турар.

Чурттуң бүгү экономиктиг күштерин эң-не ажыктыг кылдыр ажыглаары дээш харысалга ССРЭ-ниң Күрпланынга онаажыр. Ол үр хуусаалыг тускай программаны—бүдүрүкчү күштерни таарыштыр тургузарының кол схемазын кылып турар эртем-шинчилел организацияларының ажылын углап баштап турар.

Леонид ПЕКАРСКИЙ,
ССРЭ-ниң Күрпланының Экономиканың эртем-шинчилел институдунуң улуг эртем ажылдакчызы.

(ПМА).

ХӨГЖҮМ ЧАЙЫ ЭРТКЕНДЕ

Тываның культурлуг амыдыралынга 1978 чыл база бир уттундурбас төөгүлүг чылдарның бирээзи. Чүге дизе бистиң республикага бирги дугаар совет хөгжүм байырлалы—«Тываның хөгжүм чайы» деп ат-биле эрткен. Ол байырлал неделя дургузунда үргүлчүлеп, чүгле тыва композиторларның чогаалдарындан аңгыда, сураглыг совет композиторлар Ян Френкель, Людмила Лядова, Владислав Казенин, Ширвани Чалаев база бистиң кожаларывыс бурят композиторлар Баву Ямпилов, Жигжит Батуев оларның солун чогаалдары-биле чон таныжыпкан. Оларның концертин Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Таңды районнарның ажыл-ишчилери улуг сонуургал-биле көрген. Ындыг улуг байырлалдың эрткениниң соонда Тываның композиторлар эвилелиниң тургустунгаа улуг ужур-дузалыг болган.

Чоокта чаа аныяк эвилелдиң бир дугаар пленуму болган. Аңаа Тываның хөгжүм культуразында улуг чедиишкиннерин демдеглевишаан, ында бар четпестерни чайладырының дугайында чугаалашкан. Пленумга тыва композиторлар А. Чыргал-оолдуң, Р. Кенденбильдиң, Х. Дамбаның база аныяк автор В. Токаның чогаалдарының профессионалдыг бедик деңнелге бижиттингенин ССРЭ-ниң композиторлар эвилелиниң харысалгалыг секретары В. Казенин онзалап демдеглээн. Чедиишкиннерден аңгыда четпестерни айтыры чугула. Тыва композиторлар сөөлгү чылдарда янзы-бүрү жанрлыг чогаалдарны бижип турар диве частырыг чок. Хөгжүм чогаалдарының саны көвүдээн, ынчалза-даа ниити ырга база бичии уругларга таарыштыр бижиттинген чогаалдар ховартаан. Симфония оркестринге бижиттинген чогаалдар чылдан чылче хөгжүп, шынары бедип, бистерни, композиторларны оркестрге чогаал бижиири-биле сорук кирип турарының ачызында музыка хөй апарган.

А ниити ырга чогаал бижиир кылдыр бистерни, композиторларны сонуургалып турар профессионал коллектив бар бе? Чок. Композиторлар А. Чыргал-оолдуң «Ада-чурт» (кантата), «Дайынчы алдар» (оратория), Р. Кенденбильдиң «Хостаганың оглу» (оратория) деп улуг хемчээлдиг чогаалдары бедик деңнелге чедир күүсеттинмээн диве, чазыг чок.

Чоокта чаа Кызылдың уран чүүл училищезинге ниити ыр бөлүктериниң концерти болуп эрткен. Ол концертке үш аңгы коллектив— № 1 музыка школазының бичии уругларының, хоорайның ыр болгаш танцы ансамбли база уран чүүл училищезиниң ниити ыр бөлүктери боттарының белеткеп алган программазын күүсеткен. Бо үстүнде айыттынган ниити ыр бөлүктери шилип алган чогаалдарын чогуур деңнелге чедир күүседип шыдаваан болгаш кошкак белеткелдиин бадыткаан. Ынчангаш ниити ырының бөлүүн филармонияның баазазынга тургузарын өөренип көрзе кандыгыл? Каш чылдар мурнунда «Саян» ансамблиниң ниити ыр бөлүү бодунуң бедик культурлуг күүселдези-биле билдингир турган. А ону катап эгидип ап болур бе деп айтырыгны кижи бүрүзү сонуургавас арга чок.

Тываның композиторлар эвилелиниң тургустунганы-биле холбаштыр аныяк-өскенни хөгжүм чогаадырынга өөредири база чугула херек деп бодаар мен. В. Токаның скрипкага, фортепианога база оркестрге бижээн чогаалдары удаа-дараа чаңгыланып турар. Бо аныяк хөгжүмчү музыка чогаадырынга салымчааннын чаңгыс эвес удаа бадыткаан. Ам оон чогаалдарының утка-шынарлыын үнелеп көргеш, ССРЭ-ниң композиторлар эвилелиниң кежигүнүнге хүлээп алыр комиссияже чорудуп берген.

Уран чүүл училищезинге өөренип турарларның арасында хөгжүм чогаадырынга салымныг оолдар, кыстар бар. Ынчалза-даа оларны өзүлүт тускай эртемниг кадрлар кылдыр кижизидер дугайында айтырыг ам-даа шиитпирлеттинмээн. Тускай эртемниг композитор өөредир класс ам-даа ажыттынмааның хараазындан он ажыг чылдар дургузунда училищениң доозукчуларының арасындан чаңгыс-даа композитор үнмээн. Херек кырында элээн каш сонуургалдыг өөреникчилер бодунуң тускай эртеминден аңгыда чогаадырын эралдажып турарлар.

Чоокта чаа Тываның композиторлар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы А. Чыргал-оол, композиторлар Р. Кенденбиль, Б. Нухов, музыковед В. Сапельцев болгаш бо одуругларның автору ССРЭ-ниң композиторлар эвилелиниң IV съездизинге чораан келгеннер. Чораашкынның мурнундан А. Чыргал-оол съездиге Тываның хөгжүм чогаалының дугайында делгереңгей чүве чугаалаан. Бистиң композиторларывыстың чогаалдарын Н. Краспаяның съездиниң концертинге чедиишкинниг күүсеткенин съездиниң делегаттары сонуургап дыңнаан. Бистиң эвилеливис Россия Федерациязында эң-не аныяк эвилел болуп бактаап кирген. Ынчангаш оон кежигүннери бистерге өске аймак улустарның хөгжүмүн дыңнап, өөренип, дуржулга солчуру дег улуг аас-кежик чок.

Д. ХҮРЕШ-ООЛ.

Төрээн Тывавыста

КҮЗЕЛДИГЛЕР БАР

Кызылдың «Улуг-Хем» ресторанынга садыг ажылдакчылары-биле хоорайның 8—10 класстарының өөреникчилериниң ужуражылгазы чоокта чаа болуп эрткен. Тыва АССР-ниң садыг министриниң оралакчызы Г.-С. Сухова сөс алгаш, совет садыгның хөгжүлдезин, оон ишчилериниң чымыштыг болгаш үнелиг ажылын чыылганнарга таныштырган. Садыг шугумунга ажылдаар мергежилдиг кадрлар херек болуп турарынга ол доктаагаш, оларны кайда белеткеп турарын чугаалааш, оолдар, кыстарны аңаа барып өөренирин чалаан. Садыг министерствозунуң өөредилге комбинадының директору В. Моргунова, садыгжы Н. Голубева болгаш өскелер-даа чүве чугаалаан.

Садыгжылар, кулинарлар, поварлар конкурузу болган, ону чыылганнар улуг сонуургал-биле көрген. Дыка хөй өөреникчилер оларның ажылын таныжып, школаны доозааш, садыг техникумнарынга, институттарынга өөренир күзелин илереткеннер.

М. ТҮЛҮШ.

МАЛЧЫННАРГА ДУЗАЛААН

Чөөн-Хемчикте Ийме суурнуң чурттакчылары Карл Маркс аттыг совхозтуң малчыннарынга доктаамал шеф дузазын чедирип турар. Алды дугаар кварталдың чурттакчылары ийи бөлүкке үстүп алгаш, хойжулар Владимир Моңгуш, Ховалыг Дуктуг оларның кажааларының кержеңин хооруп берип, улуг дузаны чедиргеннер. Малчыннар шефчилерге өөрүп четтиргенин илереткен.

Л. МОҢГУШ.

МУЗЕЙГЕ УЖУРАЖЫЛГА

Республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге ужуражылгалар сөөлгү хүннерде доктаамал болуп келген.

Эрткен байырлал хүннеринде Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге хөй-хөй аалчылар чыылганнар. Хоорайның чурттакчылары, Кызыл гарнизонунуң солдаттары музейниң залдарында төөгүнүң болгаш бо үениң чуруктарын улуг сонуургал-биле көргеннер.

Новосибирск, Красноярск хоорайлардан келген аалчылар база бистиң музейивисти ойбааннар. Тываның эрткен үезин, амгы байдалын олар музей документилериниң улуг сонуургал-биле таныжыпканнар. Шаандагы тыва чонуң эдилелдерин, ынчангы амыдыралын келгеннер сонуургаан.

Р. ТОЛЗАТМАА.

Зинаида Васильевна Спирина орус дыл болгаш литература башкылап үр чыл ажылдаан. Ооң кичээлдерин өөреникчилер улуг сонуургал-биле дыңнаар.

ЧУРУКТА: З. Спирина Хову-Аксының сес чыл школазының 7 «б» клазында орус дыл кичээлин эрттирип тур.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Телевидение

МАЙ 13-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа. 10.40 — «Зарядкага чыскаалыңар!». 11.05 — «Ногаан марш». Фильм-концерт. 11.30 — «Будильник». 12.00— «Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!» 13.00 — «Тоол аалдап келген». «Польша тоолдары». Мультфильм. Эге сөстү РСФСР-ниң улустуң артизи В. М. Леонтьева чугаалаар. 14.00 — «Музыкалыг киоск». 14.30 — «Кодээге дамчыдылга». 15.30 — Совет херээженнерге тураскааткан документалдыг бөлүк телефильмнерниң программазы: «Вильма», «Бистиң Махфиразывые». 16.00 — Бокс талазы-биле Европаның чемпионады. Кельнден дамчыдылга. 18.20 —«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 19.20 — Мультфильмнер программазы: «Шевер холдуг Фока», «Тывынгыр». 20.00 — «Делегей байдалы». 20.45 — «Оюн». Хөй сериялыг телешииниң баштайгы көргүзүү. 2 болгаш 3-кү кезээ. 22.30 — «Үе». Информастыг программа. 23.00—02.15 — «Москваның сылдыстары». Уран чүүл фестивалының түңнел концерти. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга. Чапсарда — медээлер.

агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага бүрген, аязыр, чамдык черлерге дымыраадып чаар. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы республикага 8—10, чамдык районнарга 1—6 градус чылыыр.

Кызылга бүрген, аязыр, улуг эвес харлыг чаашкын болур, хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 8—10 градус чедир чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

МАЙ 14-ТЕН 20-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

Понедельник

МАЙ 14-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Чаш уруглар». Уран-чечен телефильм. 18.30— Телемедээлер. 18.40 — «Спорт». Дамчыдылга. 19.10 — «Маадырлыг чорукка белен болуру». Телефильм. 19.30 — «Улусчу контроль». Дамчыдылга. 19.55 — Документалдыг фильм. 20.05 — Телемедээлер. 20.20 — Чарлалдар. 20.25 — «Бистиң аалчыларывыс». «Өңнүктерниң ырлары болгаш танцылары». МАР-ның Убса-Нур аймааның артистериниң концерти. 20.55— Мультфильм. 21.05 — «Өңнүктерниң ырлары болгаш танцылары». Концерттиң уламчызы. 21.35 — «Фронт шугумунуң ындында». Документалдыг фильм. 22.30 — 22.50— «Ужар ындында». Телефильм.

Вторник

МАЙ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «Чаңгызы шуптузу дээш, шуптузу чаңгызы дээш». Ленинградтан дамчыдылга. 11.50 — Уругларга фильм. «Партизан чербажыңының чажыды». Уран-чечен телефильм. 12.55 — «Билдингир-даа бол, элдептиг». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар. 13.55 — Медээлер. 14.00—16.00 —Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.15 — Совет херээженнерге тураскааткан документалдыг телефильмнерниң программазы: «Бөгүн арга-арыг ажылдакчылары ыяш тарып турар», «Бээм», «Малышка». 17.10 — М. Сервантес — «Дон Кихот». 17.40 — УССР-ның Львов областының Червоноградтың Ленин аттыг Культура ордузунуң ыр болгаш танцы ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

18.05 — Телемедээлер. 18.15 — «Хөй-ниити амыдыралының экраны». Дамчыдылга. 18.45 — Киножурнал. 18.55 — «Чурукчу болгаш амгы үе». Дамчыдылга. 19.25 —Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.40 — «Беш чыл. Дөртку чыл». Соңгу чүктү шиңгээдип алганы. Дамчыдылгага СЭКП Норильск обкомунуң бирги секретары Б. М. Благих болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады. Норильскиниң даг-металлургия комбинадының директору Б. И. Колесников киржир. 20.15— «Бөгүн делегейде». 20.30 — Амурда-Комсомольск хоорайның Культура ордузунуң ниити ыры коллективиниң концерти. 20.55 — «Эртемниң чедиишкиннери». Дамчыдылгага Ленинчи шаңналдың лауреады ССРЭ-ниң ЭА-ның оралакчы президентизи Ю. А. Овчинников киржир. 21.25 — Т. Хренников — № 3 симфония. Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң Улуг симфония оркестри күүседир. Дирижеру— РСФСР-ниң улустуң артизи В. Федосеев. 21.40 — Киноэпопея. «Ада-чурттуң Улуг дайыны». 3-кү фильм. — «Ленинградтың бүзээлээни». 22.30 — «Үе». Информастыг программа. 23.05 —«Святослав Рихтер Бахтың чогаалдарын ойнаар». Фильм-концерт. 00.10—00.35 —«Осетия дугайында этюд». Документалдыг телефильм. Төнгенде — медээлер.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.05 — «Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга. 19.10— «Аныяк спортчунуң улуг арназы».

КЫЗЫЛДАН

19.40 — Чарлалдар. 19.45— «Сеңээ ынакшывас мен». Уран-чечен фильм. 21.10 — 21.30 — «Херектиг судка дамчыдып берген». Документалдыг фильм.

Среда

МАЙ 16-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 12.05— «Альтистер ансамбли ойнаар». Фильм-концерт. 12.20 — Киноэпопея. «Ада-чурттуң Улуг дайыны». 3-кү фильм. «Ленинградтың бүзээлээни». 13.10 — «Улустуң чогаадылгазы». Телетайылбыр. 13.55 — Медээлер. 14.00 — 16.00 — Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 —«Кодээниң ажыл хүннери». Кинопрограмма: «Кара хөрзүннүг эвес чер», «Мордовия оруктуң эгезинде», «Улуг өг-бүле», «Чайның оңу». 17.10— «Башкыга — музыка кичээли». 1-ги дамчыдылга. Дамчыдылганы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң ПЭА-ның академиги Д. Б. Кобалевский чорудар.

КЫЗЫЛДАН

18.10— Телемедээлер. 18.20 — «Уренгойже орук». Телефильм. 18.45—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.00— Бирги беш чылдың юбилейинге. «Төөгүнүң арыннары». «Индустриализацияже угланышкын».

КЫЗЫЛДАН

19.40 — «Амыдыралче кирип тура». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.15— «Бөгүн делегейде». 20.30 — «Кижи болгаш хоойлу». 21.05 — «Ханада фотография». 1-ги сериязы. Уран-чечен телефильм. 22.30 — «Үе». Информастыг программа. 23.05 — «Уран чүүл мастерлери». ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Царев. 00.25—01.05 — «Үннер болгаш өңнер». Фильм-концерт. Төнгенде—медээлер.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.10 — «Объектив». 18.40 — «Березка» ыр ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

19.00— «Сегиржип алышкын». Уран-чечен телефильм.

МОСКВАДАН

19.40—20.15 — «Харылаңар, горнистер!».

Четверг

МАЙ 17-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «Ханада фотография». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 12.30 — «Алты Караиев». Документалдыг телефильм. 13.00 — «Делегей улустарының чогаадылгазы». Музыкалыг программа. 14.00 — Медээлер. 14.05— 16.00 — Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 — «Ленин аттыг». Документалдыг телефильм. 16.50 — «Чурагачы». Тележурнал. Дамчыдылгага Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Г. М. Гречко болгаш Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Ю. Н. Глазков киржир. 17.35 — «Улус музыказының концерти». Воронежтен дамчыдылга. 18.00— «Кодээ: ажыл-херектер болгаш айтырыглар».

КЫЗЫЛДАН

18.30— Телемедээлер. 18.40 — «Кодээ амыдырал». Дамчыдылга. 19.05 — Телемедээлер. 19.20 — «Ыяш — бистиң байлаавыс». Беседа.

МОСКВАДАН

19.30 — «Миллионнарның ленинчи университеди». «Эргелеп башкарылга кадрлары». 20.00 — Уругларга шүлүктер. 20.15—«Бөгүн делегейде». 20.30 — «Алкоголизм». Эмчиниң беседазы. 21.00 — «Ханада фотография». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 22.30 — «Үе». Информастыг программа. 23.05 — Делегейниң олимпий «спортлотозу». Софиядан дамчыдылга. 00.15—01.10 —Хоорайлар дугайында документалдыг телефильмнер программазы: «Кострома», «Бельцы», «Грозный хоорай». Төнгенде — медээлер.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30—«Шыдыраа школазы». «Ак-терге». Дамчыдылганы делегей мастери Л. С. Белавенец чорудар. 19.00—«Орлёнок» телестудиязының концерт залы.

КЫЗЫЛДАН

19.30—Чарлалдар. 19.35—«Даш чагырыкчы». Телефильм-шии. 21.10—21.40— «Бистиң бажыңывыстан дугуур». Телефильм.

Пятница

МАЙ 18-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.40—Эртенги гимнастика. 11.05—«Ханада фотография». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 12.35 —«Звездочка». Уругларга киноальманах. 13.30—«П. Чайковский. Симфония—амыдырал». Документалдыг телефильм. 14.00—Медээлер. 14.05 —16.00—Чапсар. 16.00—Медээлер. 16.20—«Бирги беш чылдың юбилейинге». Документалдыг телефильмнер программазы: «Ижоржулар», «Чаңчылдарга шынчылар». 17.15—Делегей конкурузунуң лауреады Р. Хунцария ойнаар. 17.45—«Төрээн бойдус».

КЫЗЫЛДАН

18.15—«Тыва неделя». Информастыг программа. 18.30— «Аныяк ленинчилер». Дамчыдылга. 19.00—«Чоннуң уран чүүлү». Дамчыдылга. 19.30— Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.45—«Кино көрукчүзүнүң спутниги». 20.15—«Бөгүн делегейде» 20.30— «Ырак болгаш чоок ырлар». Дамчыдылганы РСФСР-ниң улустуң артизи В. Левашов чорудар. 21.10— —Музейлерниң делегей хүнүнге. «Күрүнениң орус музейи». «Коллекция төөгүзү». Ленинградтан дамчыдылга. 21.40—Киноэпопея. «Ада-чурттуң Улуг дайыны». 4-кү фильм. «Партизаннар: дайзынның тылында дайын». 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.05—«Танцыга амыдырал». Телефильм-концерт. ССРЭ-ниң улустуң артизи Н. Бессмертнова киржир. 00.10—01.00—«Даштыкы эстраданың аялгалары болгаш ритмнери». Төнгенде—медээлер.

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.15—«Михаил Иванович Глинка». Төрүттүнген хүнүнден бээр 175 чыл болганынга. 18.45—«Орлёнок» телестудиязының аныяк корреспондентилериниң ССРЭ-ниң МЭА-ның корреспондент-кежигүнү хирург С. Я. Долецкий-биле ужуражылгазы».

КЫЗЫЛДАН

19.45—«Шыяанам». Уругларга тоолдар. 20.05—Чарлалдар. 20.10—«Корабль ат хүлээп алган». Документалдыг фильм. 21.00—21.20—«Эзир дугайында тоол». Телефильм.

Суббота

МАЙ 19-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.40—Эртенги гимнастика. 11.05—«Силерге, ада-иелер!». Туликовтуң ырларының темазынга фантазия. Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң эстрада-симфония оркестри күүседир. Дирижеру—ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьев. 11.45—Киноэпопея. «Ада-чурттуң Улуг дайыны». 4-кү фильм. «Партизаннар: дайзынның тылында дайын». 12.35—«Чурукчулар дугайында чечен чугаалар». А. А. Дейнека. Төрүттүнген хүнүнден бээр 80 харлаанынга. 13.05—«Эртенги почта». Музыкалыг программа. 13.45—«Айыыл чок шимчээшкин». 14.15—«Спортлото» тиражы. 14.30—«Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлалдыг программа. Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Белянчикова чорудар. 15.15—В. И. Ленин аттыг пионер организациязының тургустунган хүнүнге. «Эвржигештер ужуп өөренип турар». Концерт 16.00—«Бөгүн делегейде». 16.15—Уругларга фильм. «Дөрт кижи бис». Уран-чечен фильм. 17.35—«Силерниң дилээңер-биле». Ворошиловград областың Ровеньки хоорайның шахтёрларының айтырыгларынга политиктиг тайылбырлакчы В. П. Бепетов харыылаар. 18.20—«Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы журналист В. М. Песков чорудар. 20.05—«Правда» солуннуң политиктиг тайылбырлакчызы Ю. А. Жуковтуң делегей байдалының дугайында беседазы. 20.50—«Экии, угбаңар-дыр мен». Уран-чечен телефильм. 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.05—«Челээш». Улус чогаадылгазының телепрограммазының 3-кү делегей фестивалы. Мексика. 23.30—01.10—Футбол талазы-биле Европа чемпионадының шиилге маргылдаазы. ССРЭ-ниң шилиндек командазы—Венгрияның шилиндек командазы. Тбилисиден дамчыдылга. Төнгенде—медээлер.

Воскресенье

МАЙ 20-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.40—«Зарядкага чыскаалыңар!» 11.00—«Будильник». 11.30—«Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!». 12.30—«Тоол аалдап келген». «Чаа Гулливер». Уран-чечен фильм. РСФСР-ниң улустуң артизи В. М. Леонтьева эге сөс чугаалаар. 13.50—«Шуптузун билип алыксаар мен». Киножурнал. 14.00—«Кодээге дамчыдылга». 15.00—«Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар. 15.30—«Театр шиизи». А. Вейцлер. А. Мишарин—«Хүн бүрүде». Күрүнениң Евг. Вахтангов аттыг үлегерлиг театрының фильм-шиизи. 18.00—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 19.00—Концерт. 19.10—Совет херээженнерге тураскааткан документалдыг телефильм. «Күзээр эрге». 19.30 — «Делегей байдалы». 20.15—Мультфильмнер программазы: «Ол чокка хоржок», «Петя болгаш Кызыл бөртчүгеш». 20.50—«Чажыт». Эртем-тайылбырлалдыг фильм. 21.50—«Муң күзелге чеди каът». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.05—Спортчу гимнастика талазы-биле Европаның чемпионады. Эр кижилер. ГФР-ден дамчыдылга. 00.05—01.30—«Нежданова кудумчузунда». Дамчыдылганы музыка тайылбырлакчызы О. Доброхотова чорудар. Төнгенде—медээлер.

Хамаатылар! Ойнап алышкын тиражтарынга киржиңер

Күрүнениң ойнап алышкынныг иштики 3 хуулуг чээлизинге чыл санында ойнап алышкынның 8 тиражтарын чорудар. Ол облигацияларны бөгүн ажаалда кассалары хостуг садып турар болгаш дедир киир садып ап турар.

Хамаатылар! Душанбе хоорайга май 15-те болган тиражка облигацияларны садып ап четтикпээн болзуңарза, ээлчеглиг тиражка облигацияларны май 31-ге чедир эң-не эвээш өртек-биле—10 рубльдиң облигациязын 10 рубль 05 көпеек-биле, 20 рубльдиң облигациязын 20 рубль 10 көпеек-биле садып ап болур силер.

Чээлиниң хуусаазының төнчүзүнге чедир тираж бүрүзүнге ойнап алышкыннарның саны хевээр артар, а ойнап алган облигацияларны төлеп бергениниң соонда өске тиражтарга киирбес болганда тираж бүрүзүнге-ле ойнап ап болур арга улгадып турар.

3 хуулуг чээли-биле 5000, 2500, 1000, 500, 100, 40 рубльди ойнап ап болур.

Ээлчеглиг тираж 1979 чылдың июль 30-де Киев хоорайга болур.

1979 чылдың лотереязының үшкү үндүрүлгези

Бистиң республиканың хоорайларында, ажылчын суурларында болгаш кодээ суурларда 1979 чылдың акша-бараан лотереязының үшкү үндүрүлгезиниң билеттерин сада берген. Ол үндүрүлге талазы-биле тираж Орджоникидзе хоорайга май 25-те болур.

Эң-не аас-кежиктиг билеттерниң ээлекчилери «Москвич», «Жигули» автомобильдерин ойнап ап болур. Автомашиналардан аңгыда элээн хөй үнелиг бараанннарны, оон иштинде 344 мотоциклди, 40 пианинону, 170 телевизорну, 170 соодукчуну база ойнаар. Өске ойнап алышкыннарның аразында магнитофоннар, радиоприемниктер, кинокамералар, фотоаппараттар, хевистер, өскелээ ойнап алышкыннар бар.

Билеттерниң ээлери бараан ойнап алгаш, күзээр болза, оларның өртээн ап болурлар.

Оон аңгыда акша ойнап алышкыннары, оон иштинде 500, 250, 200, 100 рубль хемчээлдиг ойнап алышкыннар база бар.

Ниитизи-биле акша болгаш бараанннарның 4620000 ойнап алышкыннары болур.

Лотерея билеттерин садып алыңар!

КИНО

МАЙ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Лудаш Мати» 10.00, «Домино» принциви» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыынды» 9.00, 13.40, «Ак частыышкын» 10.20, 12.00, 15.10, «Ай туттурган дүнеде» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мээң чаш үемниң хлеви» 11.00, «Кыш төнчүзүнде ужуражышкын» 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Оглунуң ээп келгени» 9.30, 11.00, 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Салым-чол» (2 сериялыг) 12.00, 15.00, 18.00 шактарда.

МАЙ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Истелге комиссиязы» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Барабанщиктиң салым-чолу» 9.00, 13.15, «Тоол чурттап чораан» 10.45, 15.00, «Домино» принциви» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ханы ынакшыл» (1-ги сериязы) 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кызыл чечекчигеш» 15.00, «Кыш төнчүзүнде ужуражышкын» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кедийге баргаза 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16555. Чагыг № 1016.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00725.